

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen szerződési feltételek hivatalból történő
vizsgálata az Európai Unió Bírósága joggyakorlata alapján**

Szerző:

dr. Baráth Géza

Európa-jogi szakjogász, bírósági titkár

kézirat lezárva:

Budapest, 2020. május 5.

I. BEVEZETŐ

„Legyen hiteles a mérleged, hiteles a súlyod, hiteles a mértéked, hiteles a vékád”

(Leviták könyve 19,36)

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i, 93/13/EGK tanácsi irányelv (a továbbiakban: 93/13/EGK irányelv vagy csak Irányelv) születésekor bábáskodó közösségi jogalkotó vélhetően nem sejtette, hogy az acquis az uniós jogharmonizáció gordiuszi csomójának bizonyul majd.

A fogyasztóvédelem mellett az Irányelv egyik legfőbb kérdése az volt, hogy mennyi az elégséges és szükséges mértéke a jogharmonizációnak, ahhoz, hogy a közösségi követelmények az európai polgárjogi pluralizmus közepette működőképes rendszerhez vezessenek.¹

Ezzel szemben 2009. június 4. napján a Budaörsi Városi Bíróság által benyújtott „ártatlannak tűnő”, illetékesség kapcsán feltett kérdésre az Európai Unió Bírósága (továbbiakban: Bíróság vagy EuB) azt a választ adta, hogy „[a] nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek.”²

Az azóta számos alkalommal megerősített szentencia alapjaiban rengette meg a tagállamok, így Magyarország magánjogi alapelveit is. A hivatalbóliség elvének ilyen határozott

¹ Józson Mónika: A tisztességtelen szerződési feltételek uniós jogi szabályozásának jogdogmatikai és jogpolitikai kérdései; Magyar Jog 2018. 2. szám 74. o.

² C-243/08. sz. Pannon GSM ügy rendelkező része

megjelenése a polgári jog szívkamrájában, nem csak eljárásjogi, de rendszertani, sőt alkotmányos problémákat is okoztak.

Tanulmányom célja, hogy áttekintést nyújtson a 93/13/EGK irányelvhez kapcsolódó hivatalbóliság elvéről, elsősorban az Európai Unió Bíróságának joggyakorlata alapján. Az Irányelv rövid ismertetését követően a fogyasztó, majd a tisztességtelen szerződési feltétel fogalmát és problémakörét ismertetem, amelynek során már említést teszek az ex officio vizsgálat alkalmazására. Ezt követően térek rá a hivatalbóliság beható vizsgálatára, amely során kitérek az Európai Unió Bírósága által alkalmazott elvek ismertetésére is. Tézisemben viszonylag nagyszámú bírósági ítéletet érintek, aminek szükségszerű következménye, hogy az ítéleteket megalapozó tényállásokat nem részletezem, mindössze azok legfontosabb megállapításaira szorítkozom. A döntések vizsgálata tematikus rendben történik, ahol az ítéletek egyes részeit a fejezet tartalmához igazítva emelem ki, ahol az indokolt az időrendiségről is szólok. A záró fejezetben kritikai észrevételeket teszek az uniós jogértelmezés és a tagállami jogrendek ütközése vonatkozásában.

Az Irányelv egyes passzusaira helyenként csak hivatkozom, a szükségtelen ismétlések elkerülése érdekében, de az 1. számú mellékletben található az Irányelv teljes szövege, amelyből szükség esetén kikereshető az érintett cikk vagy bekezdés.

II. A 93/13/EGK IRÁNYELV JELENTŐSÉGE

A 93/13/EGK irányelv jogpolitikai célja a fogyasztó gazdasági érdekeinek egyenértékű védelme az uniós belső piacon. Az Unió a fogyasztóvédelmi szabályozási eszközök többségét irányelv formájában alkotta meg. Az irányelv, mint jogalkotási instrumentum, kötelezést tartalmaz a tagállamok számára, ugyanakkor biztosítja, hogy az implementáció során a számukra megfelelő formát alkalmazzák. E sajátosságából adódóan a közösségi jogalkotó alkalmasabbnak látta a jogközelítésre, mintsem egy teljes körű jogegységesítési kísérletet.

A Közösség meghagyta a tagállamoknak a jogot, hogy az Irányelvben előírtakhoz képest szigorúbb rendelkezésekkel biztosítsanak magasabb szintű védelmet. Az Irányelv előírja, hogy a tagállamok kötelesek gondoskodni arról, hogy az eladók és szolgáltatók ne alkalmazzanak a fogyasztókkal kötött szerződésekben tisztességtelen feltételeket, de ha mégis alkalmaznak ilyen feltételeket, akkor azok ne legyenek kötelező érvényűek a fogyasztókra nézve, és ha a szerződés tisztességtelen feltételek kihagyásával is alkalmazható, a szerződés továbbra is kötelezze a feleket. Ennek érdekében az Irányelv arra kötelezi a tagállamokat, hogy közigazgatásuk és igazságszolgáltatásuk megfelelő és hatékony eszközökkel rendelkezzenek ahhoz, hogy megszüntessék a fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását. A fogyasztók védelme az egyedileg meg nem tárgyalt fogyasztói szerződésekre korlátozódik (3. cikk) és nem vonatkozik a szerződés elsődleges tárgyának meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére, az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek. [4. cikk] (2) bekezdés]. Az egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelennek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára (2. cikk). Az uniós jogalkotó a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapításához piaci támpontokat ad. A szerződési feltétel tisztességtelensége a szerződés tárgyát képező áruk és szolgáltatások természetének figyelembe vételével, hivatkozással a szerződés

megkötésének időpontjában fennálló összes körülményeire állapítható meg, tekintettel a szerződés minden egyéb feltételére és olyan más szerződés feltételeire, amelytől függ a vizsgált szerződés [4. cikk (2) bekezdés]. Minden, 1994. december 31. után (később csatlakozott tagállamok esetében a csatlakozást követően), fogyasztókkal kötött szerződésre az Irányelvben előírt rendelkezések alkalmazandók.³

A jogalkotói szándék ellenére az Irányelv az első évtizedében csaknem a Léthe⁴ habjaiba merült, ahonnan csak a 2008-as gazdasági világválság segélykiáltásai hozták ismét felszínre. Ekkor kerültek előtérbe fogyasztói szerződések tízezrei, amelyek a tisztességtelen szerződési feltételek tömeges alkalmazásáról árulkodtak az Irányelv tagállami implementálását követően is.

A válság prizmája hamar rávilágított az Irányelv beültetésének törésvonalaira (különösen azokban az országokban, amelyeket a leginkább sújtott a lakossági eladósodás, mint Görögország, Magyarország, Románia, Spanyolország és Portugália)⁵, majd később arra is, hogy milyen rendszerszintű hatásai lehetnek a tagállami magánjogban a szerződési tisztesség védelmének.

³ Az Irányelv összefoglalása: Józson 2018: 74. o. cikke alapján

⁴ Léthe (magyarosan Léthe) a feledés folyója a görög mitológiában

⁵ Hans-W. Miklitz, Irina Domurath, Guido Comparato (szerk.): Consumer over-indebtedness in the EU - six country report, EUI Working Paper Law Series; 2014/1. idézi: Józson: 2018. im. 74. o.

III. A FOGYASZTÓ ÉS A FOGYASZTÓI SZERZŐDÉS

Annak ellenére, hogy a történetírás a legkorábbi időkben is talált fogyasztóvédelmi jellegű forrásokat, kétségtelen, hogy ez a jogterület a legifjabbak közé tartozik. A XX. századig kellett várni, míg az egyre bonyolultabb társadalmi viszonyok, a tőkekoncentráció és a technikai fejlődés szétfeszítette a szerződési jog diszpozitív normáit, elmosta a szerződéstipizálás határait és a fogyasztóvédelem végre be tudott ékelődni a magánjogi rendszerbe.⁶

A fenti változások a magyar jogalkotást is utolérték, bár meg kell jegyezni, hogy a szocialista államberendezkedés nem nevesítette külön a fogyasztókat. A közvetett fogyasztóvédelem az állami szabványokban és előírásokban mutatkozott meg. A valódi verseny hiánya és a hiánygazdálkodás olyan fogyasztói nemzedéket „nevelt ki”, amelyben nem alakult ki a fogyasztói öntudat és érdekérvényesítési lehetőségek ismerete.⁷

Talán ennek eredménye, hogy a fogyasztó és a fogyasztási szerződés fogalma csak az Európai Unióhoz való csatlakozást megelőző jogharmonizáció eredményeként jelent meg a magyar jogban.

Vékás szerint a fogyasztófogalom problematikájának három oldala van. Az egyik a fogalomba tartozó jogalanyok köre. A másik a fogalom szituációs (vagy másképpen funkcionális jellege), míg a harmadik a fogalom viszonylagos jellege.⁸ A francia jog jellegzetes megoldása, hogy a fogyasztó fogalmának nem adnak elvont meghatározást, hanem a bíróság mérlegelésére

⁶ Eörsi Gyula: Összehasonlító polgári jog: jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975. 232. o.

⁷ Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007. 37. o.

⁸ Vékás Lajos: Az európai közösségi magánjog sajátos alanyáról: a fogyasztó fogalmáról. Európai Jog 2002/5. 3. o.

bízzák esetről-esetre, annak egyedi megítélését.⁹ Más szerzők szerint feltétlenül szükséges az absztrakt definíció,¹⁰ ami nélkül a jogalkalmazó fogódzkodó nélkül maradna, és arra kényszerülne, hogy a jogviszonyban résztvevő fél szubjektív tulajdonsága vagy képzettségei alapján, esetleg a jogviszony jellege és célja szerint vagy ezeket vegyítve lenne kénytelen megállapítani, hogy a fél a jogvédelem hatálya alá tartozik-e. Mint látni fogjuk, ezektől a problémáktól a bíróságok nem is mentesültek teljesen.

Az Irányelv fogyasztó fogalmát megelőzően az EuB már a C-150/77. számú Societe Bertrand ügyben körvonalazta, majd később a C-269/95. számú Benincasa ügyben pontosította a definíciót.¹¹ Utóbbi alapján a rendelkezés csak azokra a végső, magánfogyasztókra vonatkozik, akik e körben nem folytatnak kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet.

Később megfigyelhető egy olyan tendencia is, amelyben az alanyi kört a vállalkozásokra is kiterjesztenék, amennyiben az egyéb feltételek fennállnak. Ezzel az elképzeléssel összhangban született a szerződéses kötelmekre irányadó jog meghatározásáról szóló 1980. évi Római Egyezmény, de a fent hivatkozott Benincasa-ügy 18. bekezdése szerint is a különleges védelem csak az olyan szerződésekre vonatkozik, amelyeket bármilyen kereskedelmi vagy szakmai tevékenységtől függetlenül kötöttek.¹² E megközelítés tehát nem a felek tulajdonságaiból, hanem a szerződés céljából indul ki.

⁹ Szabó Péter: A fogyasztó fogalma és a fogyasztói szerződés értékelésének egyes kérdései az EuB néhány újabb döntése tükrében. *Európai Jog* 2017/1. 5. o.

¹⁰ Muzsalyi Róbert: A joggyakorlat dilemmái a szerződési feltételek tisztességtelenségének vizsgálatánál. *Európai Jog* 16. évf. 6. szám 24. o.

¹¹ Wopera Zsuzsa-Wallacher Lajos: *Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában*. Budapest, Complex Kiadó Kft. 2006. 97. o. Idézi: Juhász Krisztina: A tisztességtelen szerződési feltételek hivatalbóli vizsgálata. *Eljárásjogi Szemle*, 2018/2. szám 42. o.

¹² Kengyel Miklós-Harsági Viktória: *Európai polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2006. 247-248.

A fogyasztó fogalma egyébként több instrumentumban is hasonló módon, de nem teljesen egyezően jelenik meg. Így az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló, (1985. december 20.) 85/577/EGK tanácsi irányelvben, a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló (1997. május 20.) 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben, a szervezett utazási formákról szóló (1990. június 13.) 90/314/EGK tanácsi irányelvben, valamint a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló (2005. május 11.) 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. Ez utóbbi azzal tűnik ki, hogy kimunkálta az átlagfogyasztó fogalmát, aki az irányelv szerint megfelelően tájékozott, figyelmes és körültekintő, figyelembe véve a társadalmi, kulturális és nyelvi tényezőket is.¹³

Az irányelv szerint a „fogyasztó” minden olyan természetes személy, aki az ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból jár el, amely kívül esik saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén.¹⁴

Ezzel összefüggésben az „eladó vagy szolgáltató” minden olyan természetes vagy jogi személy, aki vagy amely az ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körében cselekszik, függetlenül attól, hogy az köz- vagy magánjellegű.¹⁵

Az 1. cikk (1) bekezdése egyértelműen meghatározza az irányelv hatályát: az az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó között kötött szerződésekre vonatkozik.

¹³ 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 18. bekezdés

¹⁴ 93/13/EGK irányelv 2. cikk b) pont

¹⁵ 93/13/EGK irányelv 2. cikk c) pont

A fentiek alapján tehát ahhoz, hogy egy szerződés a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv hatálya alá tartozzon, szükség van annak megállapítására, hogy az egyik szerződő fél a 2. cikk c) pontja szerinti eladó vagy szolgáltató, a másik szerződő fél pedig a 2. cikk b) pontjának értelmében vett fogyasztó. A norma diszpozitív jellege azonban megengedi, hogy a tagállamok a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelvet átültető nemzeti szabályok hatályát a priori egyéb, például a két eladó vagy szolgáltató, illetve két fogyasztó között kötött szerződésekre is kiterjeszthetik.¹⁶ Szintén nem tiltja az eltérést annak vonatkozásában, hogy a fogyasztói státuszt kiterjesszék a jogi személyekre is.

1. A fogyasztó, mint funkcionális fogalom

Az irányelv tehát azt a megoldást választotta, hogy a fogyasztói szerződésben résztvevő felek fogalmát határozza meg, ennek ellenére a Bíróság több ítéletében is hangsúlyozta, hogy az „eladó vagy szolgáltató” és a „fogyasztó” kifejezések funkcionális fogalmak. Magyarazata szerint „a 93/13 irányelv tehát a szerződő felek azon jellemzője szerint határozza meg azokat a szerződéseket, amelyekre alkalmazandó, hogy e szerződő felek üzleti tevékenységük keretében vagy azon kívül járnak-e el.”¹⁷

Ez akkor is így van, ha a fogyasztó fogalom a Bíróság által is elismerten objektív jellegű:

„[...] a <fogyasztó> fogalma a 93/13 irányelv 2. cikke b) pontja értelmében objektív jellegű, amit funkcionális kritérium alapján kell meghatározni. Ennek során fel kell tárni, hogy a

¹⁶ A fogyasztókkal kötött szerződéseken alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv értelmezésére és alkalmazására vonatkozó iránymutatásról. A Bizottság közleménye. 2019. május 31. 8. o.

¹⁷ C-147/16. sz. Karel de Grote ügy 53. pont; Lásd még a C-488/11Asbeek Brusse ügy 30. pont; a C-110/14. sz. Costea ügy 17. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

kérdéses szerződéses kapcsolat a szakma gyakorlásához kapcsolódó tevékenységek részét képezi-e.”¹⁸

A fogyasztó fogalom objektivitását tehát úgy kell érteni, hogy abban tükröződjön az eladó vagy szolgáltató helyzetéhez viszonyított hátrányosabb helyzete. Figyelemmel kell azonban lenni arra is, hogy a fogyasztó definícióját tágan kell értelmezni és az alól nem kerül ki az olyan személy sem, akinek az átlagosnál kiterjedtebb ismeretei és nagyobb tapasztalatai vannak a vizsgált szerződés tárgyában.¹⁹

Annak eldöntése tehát, hogy egy természetes személy az irányelv szempontjából melyik szerepet tölti be, vizsgálni kell azt, hogy a kérdéses szerződés kapcsolódik-e szakmájához, üzleti tevékenységéhez vagy foglalkozásához.

A tág értelmezésből azt a következtetést is levonta a Bíróság, hogy nincs jelentősége annak, hogy az eladó vagy szolgáltató magán- vagy közjelleű-e, ahogy annak sincsen, hogy tevékenységét haszon érdekében vagy nonprofit alapon végzi-e.

„Ebből következik, hogy a 93/13 irányelv 2. cikkének c) pontja nem zárja ki hatálya alól sem a közérdekű feladatokat ellátó szervezeteket, sem azokat, amelyek közjogi jogállással rendelkeznek. Ezenfelül, [...] mivel a közjogi jellegű vagy közérdekű feladatokat gyakran nonprofit alapon végzik, az a tény, hogy valamely szervezet nonprofit jellegű-e, vagy sem, nem bír relevanciával az <eladónak vagy szolgáltatónak> az e rendelkezés értelmében vett fogalma meghatározásának tekintetében.”²⁰

¹⁸ C-535/16. sz. Bachman ügy 36. pontja

¹⁹ C-590/17. sz. Pouvin Dijoux ügy 25-28. pontjai

²⁰ C-147/16. sz. Karel de Grote ügy 51. pont

Így az irányelv hatálya főszabály szerint például az egészségügyi és gondozási szolgáltatásokra is kiterjed, a szolgáltató jogállásától függetlenül.²¹

A két előzőleg hivatkozott ügyében a bíróság kimondta, hogy közömbös az, hogy az eladó vagy szolgáltató fő- vagy melléktevékenysége körében járt-e el,²² így konkrét ügyben megállapította, hogy a vállalkozás a munkavállalónak,²³ illetve az oktatási intézmény a hallgatónak nyújtott hitel is az irányelv hatálya alá tartozik.²⁴

2. Jogász lehet-e fogyasztó?

A Nagyváradi Bíróság által előzetes döntéshozatal iránt előterjesztett kérelem abból a szempontból volt sajátos, hogy kétségbe vonta egy jogász fogyasztói minőségét egy hitelmegállapodás megkötésével kapcsolatban, amely hitelre az egyéni ügyvédi irodája tulajdonát képező ingatlan a fedezet. Egyrészt tehát egy személy képességei és egyéni ismeretei által a fogyasztói minőségére gyakorolt hatás kérdése merül fel, másrészt pedig az említett személy által egy járulékos biztosítéki szerződésben a fogyasztói minőségére tekintettel betöltött szerepének az alap-hitelmegállapodásra gyakorolt hatása.²⁵ A Bíróság azt a választ adta, hogy

„ilyen esetben, még ha úgy is kellene tekinteni, hogy egy ügyvéd magas szintű szakmai jártassággal rendelkezik [...], ez alapján nem vélelmezhető, hogy egy eladóval vagy szolgáltatóval fennálló viszonyban nem ő a gyengébb fél. [...] a fogyasztó eladóhoz vagy

²¹ A Bizottság közleménye 2019. im. 10. o.

²² C-590/17. sz. Pouvin Dijoux ügy 37. pontja és a C-147/16. sz. Karel de Grote ügy 57-58. pontjai

²³ C-590/17. sz. Pouvin Dijoux ügy

²⁴ C-147/16. sz. Karel de Grote ügy

²⁵ Pedro Cruz Villalón főtanácsnok indítványa 2. pontja a C-110/14. sz. Costea ügyben

szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzete, amelynek orvoslására a 93/13 irányelv által létrehozott védelmi rendszer irányul, érinti mind a fogyasztó tájékozottsági szintjét, mind tárgyalási lehetőségeit az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek esetében, amelyek tartalmát e fogyasztó nem tudja befolyásolni.”²⁶

3. A kezes, mint fogyasztó

Érdekes kérdéseket vet fel az a helyzet, amikor két jogi személy között létrejött szerződéshez járulékos kötelezett kapcsolódik, aki olyan célból jár el, amely kívül esik saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén, tehát felvetődik annak lehetősége, hogy a főkötelezettekkel ellentétben őt fogyasztónak kell tekinteni. A kérdésre 2015 végéig a Dietzinger-ügyben keletkezett választ hivatkozták, amely szerint

„az a kezességvállalás, amelyet egy természetes személy kötött, aki nem a kereskedelmi vagy a szakmai tevékenysége körében jár el nem tartozik az irányelv hatálya alá, ha egy másik személy által kötött adósság visszafizetését biztosítja, aki maga a kereskedelmi vagy szakmai tevékenysége körében jár el.”²⁷

2015. novemberben és egy évvel később²⁸ a Bíróság már csak abban értett egyet a Dietzinger ítélettel, hogy kezességvállalási szerződés csupán az alapszerződés kiegészítője.²⁹ A fő kérdést illetően azonban ellentétes álláspontra helyezkedett, amikor kimondta, hogy

„[...]azon kérdést illetően, hogy az a természetes személy, aki a valamely gazdasági társaság által egy bank felé hitelszerződés keretében vállalt kötelezettségek biztosítására kötelezi

²⁶ A C-110/14. sz. Costea ügy 27. pontja

²⁷ C-45/96. sz. Dietzinger ügy 23. pont

²⁸ C-74/15. sz. Dumitras és a C-534/15. sz. Tarcau végzések

²⁹ C-45/96. sz. Dietzinger ügy 18. pont

magát, a 93/13 irányelv 2. cikk b) pont értelmében vett „fogyasztónak” minősülhet-e, meg kell jegyezni, hogy az ilyen biztosíték tárgyában kötött szerződés, illetve kezességvállalási szerződés - noha tárgyát tekintve járulékosként jellemezhető azon főszerződéshez képest, amelyből az a tartozás származik [...] - a szerződő felek szempontjából különálló szerződésként jelenik meg, mivel más személyek között jön létre, mint a főszerződés. Tehát a biztosíték tárgyában kötött szerződés, illetve kezességvállalási szerződés felei kapcsán kell megvizsgálni azt, hogy ők milyen minőségben jártak el.”³⁰

A döntések közti ellentmondás kapcsán szükséges megállapítani, hogy a Dietzinger ügyben hozott ítélet nem a 93/13/EGK. irányelv vonatkozásában került a Bíróság elé, hanem az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 85/577. irányelvhez kapcsolódóan. Az utóbbi két (Dumitras és Tarcau) ügyben a döntést a 93/13/EGK irányelv preambuluma tizedik bekezdésének figyelembe vételével hozták meg, amely azt mondja ki, hogy a fogyasztók hatékonyabb védelme a tisztességtelen feltételekre vonatkozó egységes jogszabályok elfogadásával érhető el; mivel e jogszabályokat az eladók és szolgáltatók, valamint a fogyasztók közötti valamennyi szerződésre alkalmazni kell.

Ebben az esetben tehát a járulékos szerződés nem osztja a főszerződés sorsát, ugyanis elképzelhető, hogy a főkötelezett nem fogyasztóként, a kezes viszont, mint fogyasztó köti meg a kontraktust. Ilyen esetben elképzelhető az is - feltéve, hogy mindketten alperesek a perben - hogy a bíróságnak a tisztességtelen feltételek vonatkozásában hivatalból való észlelést csak a fogyasztó érdekében kell figyelembe vennie, míg a másik (nem fogyasztó) félnek arra hivatkoznia szükséges.

³⁰ C-74/15. sz. Dumitras végzés 26. pont

4. Röviden a magyar vonatkozásokról

Ahogy korábban említettem a magyar fogyasztó fogalom kialakulása az EU jogharmonizációval párhuzamosan történt, így különösebb nehézségek nem jelentkeztek az összhang megteremtése során. A magyar szabályozás során is felmerült a kérdés, hogy jogi személy minősülhet-e fogyasztónak, ha ennek egyéb szükséges feltételei fennállnak. A Kúria egy eseti döntésében³¹ úgy foglalt állást, hogy az egyéb törvényi feltételek megvalósulása esetén, nemcsak természetes személy, hanem gazdasági társaság is minősülhet fogyasztónak. Az új Ptk. megjelenése azonban elavulttá tette ezt a határozatot, amikor a fogyasztók köréből kizárta a jogi személyeket.

A régi Ptk. egyaránt meghatározta a fogyasztó és a fogyasztói szerződés fogalmát is,³² azonban az új Ptk-ban - összhangban az irányelvvvel - már csak az előbbi fogalom került be, megegyezően az EU definíciójával.³³

A 2/2011. számú Pk vélemény 2. pontja rögzíti, hogy a bíróságnak hivatalból kell észlelnie, hogy a perbeli jogviszony fogyasztói szerződésnek minősül. Kétség esetén azonban a szerződés fogyasztói jellegének a bizonyítása a fogyasztót terheli.³⁴

4.1 Egy magyar ügy a fogyasztó fogalmáról

A Kúria egy eseti döntésében kimondta, hogy nem minősül fogyasztói szerződésnek az a kölcsönszerződés, amelyet a gazdasági társaság saját gazdasági tevékenységének végzése

³¹ BH 2000.554.

³² rPtk. 685. § d-e) pontok

³³ Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 3. pont

³⁴ 2/2011. számú Pk. vélemény a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről 2. pont

érdekében, mezőgazdasági berendezés vétele céljából köt, továbbá a tagjai által e szerződés biztosítására készfizető kezességet vállaló szerződés sem.³⁵

A tényállás szerint a gabonafélék termesztésével foglalkozó I. rendű felperes gazdasági társaság mezőgazdasági berendezés vásárlása céljából kölcsönszerződést kötött alperes jogelődjével. II. és III. rendű felperesek - akik az I. rendű felperes társaság tagjai - kölcsönszerződés alapján I. rendű felperest terhelő kötelezettségek teljesítéséért garanciaszerződésben készfizető kezességet vállaltak. Felperes arra hivatkozott, hogy a szerződések fogyasztói szerződések.

A Kúria döntése nem ellentétes az EuB döntésével, hiszen az utóbbi csak azt mondja ki, hogy ilyen esetekben a garanciaszerződést a főköveteléstől elkülönülve kell vizsgálni a fogyasztói minőség szempontjából. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy az elkülönült vizsgálat is arra az eredményre vezet, hogy a kezességet vállaló természetes személyek nem fogyasztók.

Érdemes szót ejtenünk azonban ebben az eseti döntésben fellelhető másodfokú bíróság indokolásáról, amely első fordulata kifejezetten ellentétes az EuB már idézett (14. oldal) döntésével:

„[...] a II. r. és a III. r. felperesek azért sem tekinthetők fogyasztóknak, mert a nem fogyasztóikölcsön-szerződéseket biztosító szerződések járulékoságuk, [...] folytán nem választhatók külön az alapjogviszonytól.”³⁶

Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a magyar joggyakorlatban nem egyedi ez a másodfokú döntés (és indokolás).³⁷ Hasonló ügyben a Kúria megállapította, hogy a jogerős ítélet azért

³⁵ BH2016. 89.

³⁶ BH2016. 89. [7] bekezdés

nem volt jogszabálysértő, mert a kezesek kifejezetten tagsági viszonyukra figyelemmel vállalták e kötelezettségüket, s ezért nem pusztán kötelezettségvállalásuk járulékosága folytán nem minősülnek fogyasztónak.³⁸

5. Összegzés

Tehát, azt a tényt, hogy egy személy „eladónak vagy szolgáltatónak”, illetve „fogyasztónak” minősül-e, a kérdéses szerződéssel kapcsolatban eseti alapon kell értékelni, a szóban forgó szerződés jellegének és céljának, valamint annak a ténynek a figyelembe vételével, hogy a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv célja a jellemzően hátrányosabb helyzetben lévő félnek számító fogyasztók védelme.³⁹

Ahogy a kezesről szóló fejezetből kiviláglott, a fogalom funkcionális értelmezése valóban hozzájárulhat bizonyos jogi fázisok ledőléséhez. Fentiek alapján a biztosítékú célú szerződés megítélése az alapul szolgáló főszerződéstől eltérhet, s meglehet, amíg ugyanannak a szerződésnek (vagy valamely kikötésének) a tisztességtelenségére a főadós vállalkozás eredménnyel nem hivatkozhat, addig a kezes vagy jelzálog kötelezett fogyasztó igen.⁴⁰

³⁷ Hasonló döntések még: Fővárosi íT 10.Gf.40.482/2014/3.; Debreceni ÍT 20.205/2015/4.

³⁸ Kúria Gfv. VII. 30.241/2015/4. sz. ítélet

³⁹ A Bizottság közleménye 2019. im. 10. o.

⁴⁰ Szabó Péter 2017: im. 5. o.

IV. A TISZTESSÉGTELEN SZERZŐDÉSI FELTÉTELEK

Az Irányelv 3. cikk (1) bekezdés tartalmazza azt az általános próbát, amely arra szolgál, hogy iránymutatást nyújtson a nemzeti bíróságok számára az eladók vagy szolgáltatók által alkalmazott szerződési feltételek tisztességtelen jellegének vonatkozásában. Ezt a passzust a tagállami bíróságoknak is alkalmazniuk kell. A magyar jogalkotó egyébként e rendelkezéseket a Ptk-ba is beépítette.⁴¹ Hozzá kell tenni, hogy a Bíróság kimondta, hogy a tagállamok számára nem szükséges az implementáció, ha egyéb úton garantálják annak betartását.⁴²

A 3. cikk (3) bekezdése a mellékletre utal, amely tartalmazza azoknak a szerződési feltételeknek az exemplifikatív felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.

Az Irányelv lényeges eleme továbbá az átláthatósági követelményeknek nevezett szakasz, amely az egyedileg meg nem tárgyalt feltételeket alkalmazó eladókkal vagy szolgáltatókkal szembeni fellépést segíti elő. Ezek szerint a szerződési feltételeknek világosnak és érthetőnek kell lenniük (az Irányelv 4. cikkének (2) bekezdése és 5. cikke), másrészt a fogyasztó számára valódi lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a szerződés megkötése előtt megismerhesse az összes feltételt (a melléklet 1. pont i) alpont és a (20) preambulumbekkezdés).

1. Az átláthatósági követelmények funkciói

Az 5. cikk rendelkezése alapján a nem érthetően és világosan megfogalmazott szerződési feltételeket a fogyasztó számára kedvező módon kell értelmezni.

⁴¹ Ptk. 6:102. § (1) bekezdés

⁴² C-144/99. sz. Európai Közösségek Bizottsága c. Holland Királyság ítélet

A 4. cikk (2) bekezdéséből az következik, hogy a szerződés elsődleges tárgya vagy a szerződésben meghatározott ár és díjazás csak abban az esetben képezhetik a 3. cikk (1) bekezdésében előírt értékelés tárgyát, ha az adott feltételek nincsenek világosan és érthetően megfogalmazva. Tekintettel arra, hogy az Irányelv lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy az eladók és a szolgáltatók szempontjából szigorúbb feltételekkel ültessék át a norma rendelkezéseit, így elképzelhető olyan belső jogi előírás, ami szerint az elsődleges tárgy és az ár szempontjára is vonatkozik a vizsgálat hatálya.⁴³

Amennyiben a szerződési feltételek nem átláthatóak, az a tisztességtelen jellegre vonatkozó értékelés egyik szempontját képezheti, és akár tisztességtelenségre is utalhat.⁴⁴

1.1 A tisztességtelen jelleg megítélése

A Bíróság azonban már 2004-ben kimondta⁴⁵, hogy míg a luxemburgi testület feladata az átláthatóság és tisztességtelenség értelmezésére vonatkozó iránymutatások nyújtása, addig a tagállami bíróságok feladata az egyes szerződési feltételek átláthatóságának és tisztességtelen jellegének értékelése a konkrét ügy körülményeinek ismeretében.

Itt érdemes felidézni az EuB szavait:

„Noha a Bíróság [...] a ráruházott hatáskörének gyakorlása során [...] már értelmezte a közösségi jogalkotó által a tisztességtelen feltétel fogalmának meghatározásakor használt általános szempontokat, nem dönthet ezen általános szempontoknak valamely egyedi

⁴³ C-484/08. sz. Caja de Ahorros Monte de Piedad de Madrid ítélet 40-44. pont

⁴⁴ C-472/10. sz. Invitel ítélet 30. és 31. pont

⁴⁵ A C-237/02. sz. Freiburger Kommunalbauten ítélet 26. pont

feltételre való alkalmazásáról, amelyet az adott ügy körülményeire tekintettel kell vizsgálni [...].

A fentiek fényében a kérdést előterjesztő bíróság feladata annak vizsgálata, hogy valamely szerződési feltétel az irányelv 3. cikke (1) bekezdése értelmében tisztességtelennek tekinthető-e.”⁴⁶

Tehát a tagállami bíróságnak kell meghatároznia, hogy az eset összes körülményére tekintettel egy feltétel teljesíti-e a jóhiszeműség, egyensúly és átláthatóság követelményeit. Azt is a nemzeti bíróságnak kell megvizsgálnia, hogy az Irányelv 4. cikke (2) bekezdése szerint egy szerződési feltétel a „szerződés elsődleges tárgyának” körébe, illetve az „árhoz vagy díjazáshoz” kapcsolódik-e.⁴⁷

Ennek megfelelően a Bíróság az esetek többségében tartózkodott attól, hogy egy konkrét ügyben végső értékelést sugalljon a tagállami bíróságoknak de, bizonyos esetekben a Bíróság meglehetősen határozottan utalt arra, hogy egy adott szerződési feltétel tisztességtelen.⁴⁸ Egyes szerzők szerint az EuB bizonyos ítéleteiben túl is lépi a jogkörét, amikor annyira egyértelműen körülírja az iránymutatását, hogy a nemzeti bíróság döntési mozgásterét gyakorlatilag nullára redukálja.⁴⁹

A tagállamok konkrétabb rendszereket is kidolgozhatnak a szerződési feltételek tisztességtelen jellegének értékeléséhez, ha azok nincsenek ellentétben az EuB által

⁴⁶ C-243/08. sz. Pannon GSM ügy 42. és 43. pont

⁴⁷ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 32. és 33. pont

⁴⁸ C-191/15. sz. Verein für Konsumenteninformation c. Amazon ítélet 71. pontja

⁴⁹ Hans-Wolfgang, Miklitz & Norbert Reich: The Court and Sleeping Beauty: The Revival of the Unfair Contract Terms Directive (UCTD) Common Market Law Review. 51. 2014. 780. o. idézi: C-237/02. sz. Freiburger Kommunalbauten ítéletet

meghatározott iránymutatásokkal.⁵⁰ A legfelsőbb bíróságoknak is lehetőségük van az egységes jogértelmezés érdekében az Irányelv végrehajtásának részletes szabályait érdekében kötelező határozatokat hozni, azonban ezek nem akadályozhatják meg az egyes bírói tanácsokat abban, hogy biztosítsák az Irányelv teljes érvényesülését, sem pedig abban, hogy előzetes döntéshozatal céljából az EuB-hoz forduljanak.⁵¹

2. A szerződés elsődleges tárgya, illetve az ár és díjazás problémája

Mindenekelőtt rögzíteni kell, hogy a szerződés elsődleges tárgyával vagy az árral és díjazással kapcsolatos szerződési feltételek az Irányelv hatálya alá tartoznak, annak ellenére, hogy a 4. cikk (2) bekezdés úgy fogalmaz, hogy

*„a feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy a nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.”.*⁵²

A rendelkezés minimumszabályai szerint tehát a tisztességtelen jelleg értékelése ezekben az esetekben ki van zárva vagy korlátozva van, ha érthető és világos módon fogalmazták meg, azaz ha az ilyen feltételek eleget tesznek az Irányelv átláthatóságra vonatkozó elvárásainak. Mivel ez a rendelkezés lényegében egy kivételt biztosít a 3. cikk (1) bekezdés szerinti tisztességtelenségi próba alkalmazása alól, e passzust szűken kell értelmezni.⁵³ Ugyanakkor a 4. cikk (2) bekezdését az irányelv céljainak figyelembe vételével összhangban kell

⁵⁰ C-96/16. és C-94/17. Banco Santander egyesített ítélet

⁵¹ C-118/17. sz. Dunai ítélet 57-64. pont

⁵² C-348/14. sz. Bucura ítélet 50. pont

⁵³ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 34. pont

értelmezni.⁵⁴ A tagállami bíróságok feladatai közé tartozik tehát annak meghatározása, hogy a szerződési feltétel a szerződés elsődleges tárgyának meghatározásához kapcsolódik-e, illetve tisztességtelen jellegének vizsgálata az ár és a díjazás megfelelésének értékelését is maga után vonná-e,⁵⁵ valamint, hogy megfogalmazásuk világos és érthető-e.⁵⁶

3. A szerződés elsődleges tárgya

Az EuB több alkalommal foglalkozott azzal, hogy egy adott feltételről milyen módon állapítható meg, hogy az a „szerződés elsődleges tárgyának” fogalma alá tartozik-e. Legfontosabb megállapításai szerint a szerződés elsődleges tárgyai azok a feltételek, amelyek a szerződés alapvető szolgáltatásait állapítják meg, és amelyek ekként is jellemzik azt.⁵⁷ Így a járulékos jelleggel rendelkező feltételek, nem tartozhatnak e fogalom alá.⁵⁸ A szerződési feltétel jellegének ilyen irányú értékeléséhez, mérlegelni szükséges a szerződés természetét, általános rendszerét és kikötéseit, valamint jogi és ténybeli összefüggéseit.⁵⁹

Devizaperekben mondta ki az EuB az alábbiakat:

„[...] egy eladó vagy szolgáltató és egy fogyasztó között külföldi pénznemben megkötött hitelszerződés egyedileg meg nem tárgyalt feltétele, amely alapján a hitelt ugyanebben a pénznemben kell visszafizetni, a 93/13 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének értelmében a „szerződés elsődleges tárgyának” fogalma alá tartozik.

⁵⁴ C-143/13. sz. Matei ítélet 50. pont

⁵⁵ C-143/13. sz. Matei ítélet 53. pont

⁵⁶ C-51/17. sz. OTP Bank és OTP Faktoring ítélet 68. pont

⁵⁷ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 35. pont

⁵⁸ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 36. pont

⁵⁹ C-26/13. sz. Kásler ítélet 50. és 51. pont

*[...] a hitel meghatározott pénznemben történő visszafizetésének kötelezettsége főszabály szerint az adós kötelezettségének természetével összefüggő, nem pedig a fizetés módját érintő kiegészítő elemre vonatkozó kötelezettség, ezért a hitelszerződés lényeges jellemzőjének minősül.*⁶⁰

Az EuB kiemelte azonban, hogy más megítélés alá esik, ha a szerződési feltételek kikötik, hogy a kölcsönt ugyanabban a pénznemben kell visszafizetni, mint amelyben azt folyósították, illetve a között, amelyik a devizalapú kölcsönt a külföldi pénznemnek a bank eladási árfolyamán, hazai pénznemre történő átváltásával kell visszafizetni.⁶¹ Az előbbi a szerződést jellemző lényeges szolgáltatásnak számít, míg utóbbi feltétel járulékos jellegű.

4. Az árhoz és díjazáshoz kapcsolódó feltételek tisztességtelensége

A luxemburgi testület megfogalmazásában az árhoz és díjazáshoz, azaz a fogyasztó pénzügyi kötelezettségeihez kapcsolódó feltételek főszabály szerint a 3. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességtelenségi próba tárgyát képezik. Ugyanakkor a 4. cikk (2) bekezdésének értelmében a tisztességtelenségi próba csak abban az esetben foglalhatja magában az ár és díjazás, vagy a (19) preambulumbekkezdésben foglaltak szerint „a szállított áruk vagy nyújtott szolgáltatások ár/minőség viszonya” megfelelésének értékelését, amennyiben a kérdéses feltételek nem átláthatóak. Mint korábban már hivatkoztam, természetesen a tagállamok számára megengedett a tisztességtelen feltételek kiterjesztése az árra és díjazásra is, tekintettel arra, hogy a szigorúbb szabályozás nem tiltott az Irányelv szerint.⁶²

⁶⁰ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 37-38. pont

⁶¹ C-26/13. sz. Kásler ítélet

⁶² A Bizottság közleménye 2019. im 28-29. o.

Ugyanakkor az árhoz vagy díjazáshoz kapcsolódó egyéb feltételek, például azok egyoldalú módosítására vonatkozó jogosultság tisztességtelen jellegét akkor is értékelni kell, ha azok teljesen átláthatóak.⁶³

A magyar vonatkozású Invitel ügyben az EuB még világosabban fogalmazott, amikor kimondta, hogy az ármódosításokra vonatkozó szerződési feltételek teljes mértékben a 3. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességtelenségi próba tárgyát képezik.⁶⁴

Ebben az ítéletben az EuB egyébként utalt az Irányelv mellékletére is, amelynek különösen az 1. pont j) és l) alpontja, valamint 2. pont b) és d) alpontja megfeleltethető a fent ismertetett ügyben alkalmazott feltételre.

A Kásler ügyben a vételi és eladási árfolyamok alkalmazására vonatkozó feltételek esetén, természetesen nem hivatkozható eredményesen az erre a kimentési okra alapított védekezés, hiszen a Bíróság egyértelműsítette, hogy

„[...] e kizárás nem alkalmazható az olyan [...] feltételekre, amelyek a törlesztőrészletek kiszámítása céljából a kölcsönszerződésben meghatározott külföldi pénznem átváltási árfolyamának meghatározására korlátozódnak, anélkül azonban, hogy bármilyen átváltási szolgáltatást nyújtana a hitelező az említett számítás során, és ennél fogva e feltételek nem tartalmaznak semmilyen „díjazást”, amelynek a hitelező által nyújtott szolgáltatás ellenszolgáltatásaként való megfelelése a tisztességtelen jellege tekintetében nem értékelhető a 93/13 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében.”⁶⁵

⁶³ C-143/13. sz. Matei ítélet 56. pont

⁶⁴ C-472/10. sz. Invitel ítélet 23. pont

⁶⁵ C-26/13. sz. Kásler ítélet 58. pont

5. Az átláthatóság, mint az Irányelv követelménye

Az átláthatóság követelménye minden egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételre vonatkozik, amely az Irányelv hatálya alá tartozik.⁶⁶ Bár az átláthatóság kapcsán hozott határozatok többnyire a szerződés elsődleges tárgyát vagy az árat meghatározó szerződési feltételekhez kapcsolódnak, az 5. cikk által előírt átláthatósági követelmények nem merülnek ki az Irányelv 4. cikke (2) bekezdésben említett kivételekben.

A világosság és érthetőség követelményeit az EuB tágan értelmezte. E körben azt is megállapította, hogy az Irányelv melléklete 1. pontja e) alpontjának értelmében, ha a fogyasztónak nem volt valódi lehetősége egy szerződési feltétel megismerésére, az adott feltétel tisztességtelenségét jelzi. Ez az összefüggés álláspontom szerint a (20) preambulumbekzdésből is levezethető, amely kimondja, hogy „a fogyasztó számára lehetőséget kell biztosítani, hogy megismerhesse az összes feltételt”

Az EuB viszonylag ritkán foglalkozott az átláthatóság követelményeivel, de a már hivatkozott Bizottsági közlemény tartalmaz egy iránymutatást e körben. E szerint az átláthatóság vizsgálatának szempontjai a következők:

- a szerződés megkötése pillanatában a fogyasztónak volt-e valódi lehetősége arra, hogy megismerje a szóban forgó szerződési feltételt, függetlenül attól, hogy az egy mellékletre vagy egyéb dokumentumra vonatkozott-e;
- a feltételek megfogalmazása kapcsán figyelembe kell venni, hogy az érintett fogyasztók elegendő ismeretekkel rendelkeznek-e a feltételek megfogalmazásához használt nyelvezetet illetően;

⁶⁶ C-119/17. sz. Lupean ítélet 23. pont

- a szerződési feltételek bemutatása magába foglalja a vizuális bemutatás érthetőségét, beleértve a betűméretet, a szerződés logikus felépítését, kiemeléseit, valamint, hogy a szerződés egyes elemeinek jelenlétére észszerűen számítani lehet-e.

Az EuB a „gyakorlati átláthatósági követelmények” kifejezést is használja.⁶⁷ Álláspontja szerint az átláthatóság többet jelent, mint a szerződési feltételek alaki és nyelvtani szempontból érthető jellege. Azok alapján a fogyasztóknak képeseknek kell lenniük a szerződési feltétel vagy a szerződés gazdasági következményeinek értékelésére.⁶⁸

Olyan szerződési feltételek, amelyek hatása csak együttes elolvasásuk esetén érthető meg, nem mutathatók be oly módon, hogy együttes hatásuk ne legyen nyilvánvaló, például a szerződés különböző részeibe helyezésük révén.⁶⁹

Az eladóknak és szolgáltatóknak tehát egyértelmű tájékoztatást kell adniuk a fogyasztók számára a szerződési feltételeket, illetve azok következményeit illetően.

„[...] a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata értelmében a fogyasztó számára alapvető jelentőséggel bír az, hogy a szerződéskötést megelőzően a szerződési feltételeket és a szerződéskötés következményeit megismerhesse. Többek között ezek ismerete alapján dönti el a fogyasztó, hogy az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételeknek elkötelezi-e magát [...].”⁷⁰

⁶⁷ C-154/15., C-307/15. és C-308/15. sz. Gutiérrez Naranjo és társai egyesített ítélet 48. és 49. pont

⁶⁸ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 44. és 45. pont

⁶⁹ C-621/17. sz. Kiss ügyben Hogan főtanácsnok indítványa 41. pont

⁷⁰ C-92/11. sz. RWE Vertrieb ítélet 44. pont

Az EuB további döntéseinek némelyike különösen a devizalapú vagy devizához kötött jelzáloghitel-szerződéseket érinti.

„[...] a nemzeti bíróságnak a szerződéskötést övező körülmények összességének figyelembevételkor meg kell vizsgálnia, hogy a szóban forgó ügyben tájékoztatták-e a fogyasztót a kötelezettségvállalását esetlegesen befolyásoló valamennyi olyan tényezőről, amely révén felmérheti különösen az általa felvett hitel teljes költségét. E vizsgálat során meghatározó szerepe van egyrészt annak, hogy a feltételek világosak és érthetőek-e ahhoz, hogy azok révén az átlagos - azaz a szokásosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő - fogyasztó felmérje e költséget, másrészt annak a körülménynek, hogy a hitelszerződés nem tesz említést az e szerződés tárgyát képező áruk és szolgáltatások jellegénél fogva elengedhetetlennek tekintett információkról [...]”⁷¹

Az EuB szigorú elvárásokat fogalmazott meg az úgynevezett devizakölcsönökre, különösen azokra, amelyekben a fogyasztók viselik annak kockázatát, hogy a jövedelmük szerinti pénznem leértékelődik.⁷² Ilyen esetekre azt is előírja az eladó vagy a szolgáltató számára, hogy megfelelően kihangsúlyozva hívja fel a figyelmet az átváltási árfolyam lehetséges változásaira és a devizában felvett kölcsönrel összefüggő kockázatokra, valamint, hogy bocsásson a fogyasztó rendelkezésére minden olyan lényeges információt, amelyek lehetővé teszik számára pénzügyi kötelezettségeinek felmérését.⁷³ A tagállami bíróságoknak a hitelező által közzétett reklámot és egyéb tájékoztatást is figyelembe kell venniük az ügy értékelésekor.⁷⁴

⁷¹ C-348/14. sz. Bucura ítélet 66. pont

⁷² C-26/13. sz. Kásler ítélet 73-74. pont

⁷³ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 50. pont

⁷⁴ C-186/16. sz. Andriuc ítélet 46. pont

Ugyancsak fontos megállapítás, bár álláspontom szerint az eladót vagy szolgáltatót terhelő kötelezettségből is adódik, hogy ők viselik a fogyasztók szükséges információkkal való ellátásának bizonyításával járó terhet, amikor az érintett feltételek világos és érthető jellegére hivatkoznak. Az igazsághoz tartozik, hogy ebben a kérdésben még nem foglalt állást a Bíróság, de jelen tanulmány írásakor folyamatban van egy ügy, amelyben ezt a kérdést tették fel a bíróságnak.⁷⁵

6. A tisztességtelen jelleg értékelése

Az Irányelv 3. cikk (1) bekezdése alapján egy szerződési feltétel akkor tisztességtelen, ha ellentétes a jóhízeműség követelményével, és a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéznek elő a fogyasztó kárára.

A 3. cikk (1) bekezdés és a (16) preambulumbekendés arra utal, hogy a jóhízeműség hiánya és a jogokban és kötelezettségekben egy szerződési feltétel által előidézett jelentős egyenlőtlenség között kapcsolat áll fenn. A (16) preambulumbekendés a felek alkupozícióját tárgyalja, és kifejti, hogy a „jóhízeműség” követelménye abban az esetben teljesül, ha az eladó vagy szolgáltató méltányosan és tisztességesen jár el a fogyasztóval szemben, és figyelembe veszi a fogyasztó törvényes érdekeit. Ebben a tekintetben az EuB különösen lényegesnek ítélte meg annak mérlegelését, hogy az eladó vagy szolgáltató ésszerűen elvárhatta-e, hogy a fogyasztó az egyedi tárgyalást követően elfogadja a feltételt.⁷⁶

Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a jóhízeműség egy objektív fogalom, ami előírja, hogy a szerződési feltétel összhangban van-e azokkal a tisztességes és méltányos piaci

⁷⁵ C-829/18. sz. Crédit Logement ügy (2020. április 16-án még folyamatban)

⁷⁶ C-421/14. sz. Banco Primus ítélet 60. pont

gyakorlatokkal, amelyek elegendő mértékben figyelembe veszik a fogyasztó törvényes jogait, ezáltal szorosan kapcsolódik a felek jogainak és kötelezettségeinek egyensúlyához.⁷⁷

6.1 A jelentős egyenlőtlenség

A jelentős egyenlőtlenség értékelése nagyban függ attól, hogy a tagállam miként ültette át az Irányelvet. A Magyarországhoz hasonló megoldásokban - melyekben létrehoztak egy „fekete” és egy „szürke” listát - először azt kell megvizsgálni, hogy a szerződési feltételek ütköznek-e a fekete listás tilalmakkal, vagy egyéb jogszabállyal. Ha nem léteznek vonatkozó törvényi rendelkezések, vagy azokba nem ütközik a vizsgált feltétel, akkor a jelentős egyenlőtlenséget egyéb szempontok alapján, mint a piacon jelenlévő szokások, vagy a felek adott feltételből eredő jogainak és kötelezettségeinek összehasonlítása alapján kell értékelni, a szerződés jellegének és az egyéb kapcsolódó szerződési feltételek figyelembe vételével.⁷⁸

A fogyasztó kárára előidézett egyenlőtlenség akkor jelentős, ha „kellően súlyos mértékben sérül a fogyasztónak [...] az alkalmazandó nemzeti rendelkezések szerinti helyzete”⁷⁹. Annak nincs jelentősége, hogy a feltétel jelentős gazdasági hatást fejt-e ki az ügylet értékére.⁸⁰

Egy szerződési feltételt abból a szempontból is vizsgálni kell, hogy a tagállami jogrend alapján a fogyasztó milyen nehézségekbe ütközik, hogy az adott szerződési feltételtől szabaduljon.⁸¹

⁷⁷ A Bizottság közleménye 2019. im 37. o.

⁷⁸ A Bizottság közleménye 2019. im 37. o.

⁷⁹ C-226/12. sz. Constructora Principado ítélet 23. pont

⁸⁰ C-226/12. sz. Constructora Principado ítélet 22. pont

⁸¹ C-421/14. sz. Banco Primus ítélet 59. pont

6.2 A tisztességtelen feltétel értékelése

Az általános próba alapján egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét az következő módon kell értékelni:

- azoknak az áruknak vagy szolgáltatásoknak a természete, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték,
- a szerződés minden egyéb feltétele vagy egy olyan másik szerződés feltételei, amelytől az adott szerződés függ, és
- a szerződés megkötését kísérő valamennyi körülmény.

Az eltérés csak akkor megengedett, ha az a fogyasztók érdekeit szolgálja, azaz csak abban az esetben, ha a tagállami átültetés egyszerűsíti egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapítását.

Az Irányelv melléklete egy példálózó felsorolás, amely segítséget nyújt ahhoz, hogy értékeljék egy adott feltétel tisztességtelen jellegét,⁸² kivéve, ha a tagállam feketelistáján szerepel, ebben az esetben ugyanis nem segítségként, hanem konkrét tilalomként kell értékelni.

A melléklet érdemét többnyire abban látják, hogy segít egy közös alap létrehozásában a tagállamok között. A melléklet nemzeti átültetései pedig segítenek az eladóknak vagy

⁸² C-472/10. sz. Invitel ítélet 25. és 26. pont

szolgáltatóknak, hogy milyen szerződési feltételek problematikusak, és irányt mutatnak a hatóságok számára az Irányelv formális és informális módon való betartatásában.⁸³

7. Összegzés

A tisztességtelenség vizsgálatának legfőbb problémája, hogy rengeteg szubjektív szerződési körülménytől, jogalkalmazói kultúrától és érzékenységtől függő elemet tartalmaz, ezért csak egy adott szerződési környezetben képzelhető el és nem vonható ki a tagállami jogi és egyéb kultúrák hatások alól.

Egy szerződési feltétel soha nem lehet magában tisztességtelen, hanem csak egy bizonyos szerződési miliőben. Ennek vizsgálatakor figyelembe kell venni a szerződéskötés valamennyi körülményét, akár csak a szerződés egyéb rendelkezéseit. Ugyanazon feltétel egyes esetekben lehet tisztességtelen, máskor tisztességes.

Hajnal Zsolt és Nemessányi Zoltán véleménye szerint egy szerződési feltétel tisztességtelenségének a kérdése nem ítéhető meg kizárólag az uniós jogszabályok által hézagosan kitöltött térben, hanem csak az adott szerződéstípusra vonatkozó nemzeti jogszabályok együttes figyelembevételével. Bármennyire is törekszik a jogalkotó egy kompakt „kis szerződési jogi kódex” megalkotására, a szerződési feltételek tisztességtelenségének megítéléséhez nem szolgáltatathat teljes eszköztárat.⁸⁴

⁸³ A Bizottság közleménye 2019. im 46-47. o.

⁸⁴ Hajnal Zsolt: A fogyasztói jogok egységes európai szabályozásának lehetséges irányjai; Doktori értekezés, Debrecen, 2013. 186. o.

V. A HIVATALBÓLISÁG ELVE

1. A hivatalbóliség magánjoggal való viszonya

Szladits Károly vagy Georg Jellinek frappáns meghatározásait a közjog és magánjog különbségét illetően⁸⁵ lehetetlen felülmúlni, de nem tévednénk nagyot, ha éppen a hivatalbóliség elvét neveznénk meg a különbség legmarkánsabb forrásának. A 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (Ákr.) 3. §-a a következőképpen határozza meg a hivatalbóliség elvét:

„A hatóság [...] hivatalból eljárást indíthat, a kérelemre indult eljárást jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén folytathatja. Hivatalból állapítja meg a tényállást, határozza meg a bizonyítás módját és terjedelmét, valamint e törvény keretei között felülvizsgálhatja a saját és a felügyelete alá tartozó hatóság döntését és eljárását.”

A passzus a polgárjogtól idegen, tulajdonképpen azzal teljességgel ellentétes. Alapvetően e kötelező vizsgálati jelleg különbözteti meg a közigazgatási eljárást a polgári eljárás sajátosságaitól.⁸⁶

A jogtörténészek számára megingathatatlan dogma, hogy a modern polgári jog XIX. század eleji megszületése óta folyamatosan közjogiasodik, azonban a hivatalbóliség elve mégis egy olyan határ, aminek az átlépése az európai jogalkalmazók számára túl nagy ugrás.

⁸⁵ Szladits szerint a közjog közérdekű, a magánjog magánérdekű viszonyok jogi rendje, míg Jellinek felfogásában a közjog alá- fölérendeltségről, a magánjog mellérendeltségről szól; Lábady Tamás: A magánjog általános tana; Szent István Társulat. Budapest, 2013. 21. o.

⁸⁶ Barabás Gergely - Baranyi Bertold - Fazekas Marianna (szerk.): Kommentár az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényhez; Jogkódexből letöltve: 2020. április 7.

Ebben a fejezetben az ex officio elv EuB ítéleteiben való megjelenését járom körbe, azonban a könnyebb érthetőség és a teljesebb kép kialakításának érdekében előbb az uniós jog bírósági alkalmazására vonatkozó általános szabályokat ismertetem. A hivatalbóliság elvét nehéz tárgyalni annak ellentéte, a rendelkezési (vagy kérelemhez kötöttségi) elv említése nélkül, így az általános elvek sorát ezzel nyitom. Ezt követően kitérek a közvetlen hatály, az uniós jog elsőbbsége, a hatékony bírói jogvédelem, az eljárási észszerűség, a tagállamok eljárási autonómiája, az egyenértékűség, a tényleges érvényesülés és végül a hivatalbóli eljárás elvére. A vonatkozó bírósági gyakorlatot az elveket ismertető alfejezetekben mutatom be. Ezután azoknak a jogintézményeknek a joggyakorlatát ismertetem, melyek a leggyakrabban kerültek a bíróság látókörébe.

2. A kérelemhez kötöttség elve

A kérelemhez kötöttség és vele összefüggésben a felek rendelkezési joga, mint eljárásjogi alapelvek hasonlóan jelennek meg Európa tagállamainak jogaiban. Az elv értelmében a bíróság csak a perbe vitt jogokról dönthet, azaz kötik a felek által előadott kérelmek, és adott esetben az általuk előadott tények is. Ez általában azt is jelenti, hogy a felek saját belátásuk szerint határozzák meg az eljárások tárgyát és kiterjedését, ezért a bíró nem ítélni más (ultra petita) vagy többet (extra petita), mint az előterjesztett követelések. Széles körben elfogadott nézet továbbá, hogy elsősorban a felek felelőssége a kérelmüket alátámasztó tények bemutatása, valamint a szükséges bizonyítékok benyújtása. Általában az egyes feleket terheli a kérelmüket alátámasztó tényekkel kapcsolatos bizonyítás terhe, kivéve, ha léteznek olyan konkrét rendelkezések, amelyek bizonyos kérdésekben a bizonyítás terhet áthárítják vagy csökkentik. A kérelemhez kötöttség elve minden ítélkezési szintre jellemző, ugyanakkor a magasabb bírói fórumok előtt különösen érvényesül. Míg az elsőfokú bíróság vizsgálati jogkörét a kereseti kérelem (és ellenkérelem), addig a másodfokú bíróság eljárásának határait a jogorvoslati kérelem (és ellenkérelem) határozza meg. A végső fokon

eljáró bíróságok jogkörét tovább korlátozza, hogy a felülvizsgálati eljárásban nem lehet felülbírálni a korábban megállapított tényeket, és a bíróság csak jogkérdésben dönthet.^{87 88}

Fontos hangsúlyozni, hogy az EuB tiszteletben tartja ezt a tagállamok mindegyikében jelenlévő, római jogi gyökerű alapelvet,⁸⁹ sőt arra úgy tekint, mint a nemzeti bíróságok egyik legfontosabb eljárási szabálya. Ezt az elismerést tükrözi az alábbi két ítéleti indokolás:

„[...] a közösségi jog nem követeli meg a tagállami bíróságoktól, hogy hivatalból foglalkozzanak olyan kérdéssel, amely a közösségi jog rendelkezéseinek megsértésével kapcsolatos, ha e kérdés vizsgálatával fel kéne adniuk a számukra kötelező passzív szerepkört és a felek által meghatározott jogvita kereteit túl kellene lépniük [...]”⁹⁰

„[A] tényleges érvényesülés elve az alapügyhöz hasonló ügyekben nem követeli meg azt, hogy a nemzeti bíróságok - az adott közösségi jogi rendelkezésnek a közösségi jogban betöltött jelentőségétől függetlenül - hivatalból figyelembe vegyenek valamely közösségi jogi rendelkezésre alapított jogalapot, amennyiben a feleknek valóban volt lehetőségük arra, hogy nemzeti bíróság előtt hivatkozzanak a közösségi jogra alapított jogalapra. [...] A közösségi jog nem követeli meg a nemzeti bíróságtól azt, hogy olyan eljárásban, mint amilyen az alapügyben szerepel, olyan jogalapot vegyen hivatalból figyelembe, amely

⁸⁷ Varga Zsófia: Az Eu-jog alkalmazása - Kézikönyv gyakorló jogászoknak; Wolters-Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 3.2. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 8.

⁸⁸ A Bizottság közleménye 2019. im. 64. o.

⁸⁹ da mihi factum dabo tibi jus (Adja meg a tényeket, megadom a jogot) alapelv római eredetű

⁹⁰ C-430/93. és C-431/93. sz. Van Schijndel és van Veen egyesített ítélet 22. pont; és a C-222/05-C-225/05. Van der Weerd és társai egyesített ítélet 36. pont

közösségi szabályozás rendelkezéseinek megsértésén alapul, mivel ezt sem az egyenértékűség, sem pedig a tényleges érvényesülés elve nem kívánja meg.”⁹¹

A fenti ítéletekből az a következtetés vonható le, hogy a Bíróság eleinte maga is tartózkodott a hivatalból eljárás kötelezővé tételétől. Hangsúlyosan elismerte a kérelemhez kötöttség elvét, mint az európai magánjog egyik sarokkövét, amelyet főként az eljárásjogi észszerűség elvéből vezetett le.

Azonban már itt jelezni kívánom, hogy a fenti ítéletek nem a 93/13/EGK irányelv vonatkozásában születtek és a Bíróság későbbi gyakorlatában kivételeket fogalmazott meg. Ami azt illeti, tanulmányom tárgya teljes egészében a kivételek alá tartozik, így óva kell inteni minden magyar jogalkalmazót, hogy a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen feltételek alkalmazása esetén a fenti határozatok hivatkozásával bújjon ki a hivatalbóli értékelés kötelezettsége alól.

3. A közvetlen és a közvetett hatály elve

Az uniós jog közvetlen hatálya azt jelenti, hogy a közvetlen hatállyal bíró jogi aktusok esetén a tagállami polgárok és esetleg más személyek nemzeti bíróságaik előtt hivatkozhatnak az uniós jogra, és kérhetik, hogy a tagállami bíróság ítéletét közvetlenül e szabályokra alapítsa. Az EuB először a van Gend en Loos ügyben mondta ki, hogy az uniós jog egyes rendelkezései közvetlen hatállyal bírnak a nemzeti jogban. Ezzel a megállapítással a tagállami bíróságok az EU bíróságává váltak, a közösségi jog a nemzeti jog részévé lett, és a tagállamok

⁹¹ C-222/05-C-225/05. Van der Weerd és társai egyesített ítélet 41-42. pontja

állampolgárai közvetlenül a nemzeti bíróságok előtt érvényesíthetik az uniós szabályokból eredő jogukat.⁹²

A Bíróság gyakorlata nem teljesen egységes a tekintetben, hogy milyen feltételek esetén mondható ki egy uniós forrásról, hogy az közvetlen hatállyal bír. Többnyire a fent hivatkozott ügy kritériumait alkalmazzák a Lütticke ügyben megszabott módosítással: ezek szerint a közvetlen hatály feltétele, hogy az adott rendelkezés világos, feltétel nélküli legyen, és ne tartalmazzon a tagállamok részéről végrehajtási intézkedést.⁹³ (A Lütticke ügy előtti feltétel volt a „negatív kötelezettség” is, azonban a ’60-as évek végétől ezt már csak elvétve hivatkozzák.)⁹⁴

Közvetett hatálynak a nemzeti bíróságok azon kötelezettségét nevezzük, amelynek értelmében a - közvetlen hatállyal adott esetben nem rendelkező - uniós jogot olyan módon kell értelmezniük, hogy az lehetővé tegye az abban előírt célok megvalósulását. A közvetett hatály vagy másképpen értelmezési kötelezettség elve a von Colson és a Marleasing ügyekben⁹⁵ hozott ítéleteiből ered, amelyeket a Bíróság az EUMSZ 4. cikk (3) bekezdéséből vezetett le.⁹⁶

⁹² C-26/62. sz. van Gend en Loos ítélet

⁹³ Szabó Marcel - Lános Petra Lea - Gyeney Laura: Az Európai Unió jogi fundamentumai; Szent István Társulat, Budapest, 2014. 89-90. o.

⁹⁴ C-57/65. sz. Lütticke ítélet

⁹⁵ C-14/83 sz. von Colson ítélet 28. pont és a C-106/89. sz. Marleasing ítélet 8. pont

⁹⁶ Varga Zsófia: 2017. im. 3.3.2.1. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 8.

4. Az uniós jog elsőbbségének elve

Az uniós jog szupremáciája azt jelenti, hogy a tagállamok azáltal, hogy hatásköreik egy részét az önálló jogkörrel rendelkező EU-ra telepítették át, korlátozták saját szuverenitásukat, és egy önálló jogrendet hoztak létre. Ebből az a következtetés vezethető le, hogy a közösségi jogforrás minden esetben magasabb rendű, mint a tagállami jog bármely szabálya. Ezt az elvet a Bíróság a Costa kontra Enel ügyben fektette le.⁹⁷

E tétel kapcsán szükséges megemlíteni, hogy az elv bár széles körben elfogadott, és az EU alkotmánytervezetébe is bele akarták foglalni, jelenleg nem rendelkezik pozitív jogi megalapozottsággal. Az EuB számos alkalommal kimondta az uniós jog primátusát, de egyes szerzők, különösen a tagállami belső jog oldaláról közelítve vitatják ennek elfogadottságát.⁹⁸

Fontos megemlítenünk e helyen a Simmenthal ítéletben kimondott tételt, melyben az EuB úgy fogalmazott, hogy a nemzeti bíróságnak „saját hatáskörénél fogva” kell eltekintenie a közösségi joggal ellentétes tagállami regulák alkalmazásától.⁹⁹ Már e kifejezés hatására felmerült a hivatalbóli alkalmazás kötelezettsége, ám a Bíróság későbbi ítéletei úgy értelmezték, hogy ez nem jelent ex officio eljárási kötelezettséget.¹⁰⁰ Itt sem mulasztható el az a kiegészítés, hogy ezek az ítéletek nem a 93/13/EGK irányelvvel kapcsolatos határozatok voltak.

Az EuB későbbi ítéletei megerősítették a Simmenthal ügyben tett megállapítást, miszerint a hazai bíróságoknak a mellőzés feltételeként a tagállami jogban előírt esetleges egyéb

⁹⁷ C-6/64. sz. Costa kontra Enel ítélet 13-14. bekezdés

⁹⁸ Szabó Marcel - Lános Petra Lea - Gyeney Laura 2014.: im. 95. o.

⁹⁹ C-106/77. sz. Simmenthal ítélet 21-24. pont

¹⁰⁰ Varga Zsófia: 2017. im. 3.3.2.2. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 8.

eljárásoktól függetlenül kell félretennie az közösségi szabállyal opponáló nemzeti szabály alkalmazását. Tehát nem szükséges például a tagállami alkotmánybíróság döntését vagy a jogalkotó lépését megvárni e körben.¹⁰¹

5. A hatékony bírói jogvédelem elve

A hatékony bírói jogvédelem azt jelenti, hogy a tagállami bíróságoknak reális és effektív jogvédelmet kell adnia az egyéneknek uniós jogaik gyakorlásához.¹⁰² Ez az elv levezethető az fent ismertetett közvetlen hatály és az elsőbbség elvéből is, azonban ez az egyetlen olyan fogalom, amelynek igazolásához nem szükséges az EuB gyakorlatának ismerete, ugyanis ezt a közösség elsődleges jogi normaként definiálja a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése óta.¹⁰³

Az EUSZ¹⁰⁴ 19. cikk (1) bekezdés II. fordulata szerint a tagállamok megteremtik azokat a jogorvoslati lehetőségeket, amelyek az uniós jog által szabályozott területeken a hatékony jogvédelem biztosításához szükségesek.

Az elv értelmében a nemzeti bíróságok feladata, hogy biztosítsák a közösségi jog teljes körű érvényesítését, és védjék a jogalanyok számára biztosított jogokat. A Bíróság többször megerősített ítélezési gyakorlata¹⁰⁵ szerint a nemzeti bíróságoknak az arányosságot és az eset

¹⁰¹ például a C-258/98. sz. Carra és társai ítélet 16-17. pont

¹⁰² Kecskés László: Európa-jogi tapasztalatok az állam jogszabályalkotással okozott károkért való felelősségének megalapozásához. Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/4. 7. o.

¹⁰³ Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról

¹⁰⁴ Az Európai Unióról szóló szerződés

¹⁰⁵ például a C-432/05 sz. Unibet ítélet 38. pont

körülményeit figyelembe vevő mérlegelés alapján kell döntést hozniuk a jogvédelem szintjéről.¹⁰⁶

6. Az eljárási észszerűség elve

Ez az elv az uniós jog elsődlegességét korlátozza az észszerűség határán belül. Tekintettel arra, hogy az uniós jog a tagállami belső jog részét képezi, így rá is vonatkoznak az ott szabályozott keretek és normák. Így a Bíróság több határozatában elismerte, hogy a tagállamok olyan általánosan elfogadott eljárási szabályai, mint a rendelkezési elv, a jogbiztonsághoz köthető határidők és a jogerő olyan tényezők, amelyek az uniós normákból eredő jogok érvényesítési lehetőségeit korlátozhatják.

„Először is, a tényleges érvényesülés elvét illetően emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság korábban úgy ítélte meg, hogy minden esetben, amikor felmerül a kérdés, hogy valamely nemzeti eljárási rendelkezés lehetetlenné vagy rendkívül nehézé teszi-e a közösségi jog alkalmazását, azt kell megvizsgálni, hogy milyen e rendelkezésnek az egész eljárásban betöltött helye, hogy hogyan zajlik az eljárás, és melyek a sajátosságai a különböző nemzeti fórumok előtt. Ebből a szempontból adott esetben azokat az alapelveket is figyelembe kell venni, amelyek a nemzeti bírósági rendszer alapjául szolgálnak, mint például a védelemhez való jog, a jogbiztonság elve, és az eljárás szabályos lefolytatásának elve (a C-312/93. sz. Peterbroeck-ügyben 1995. december 14-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-4599. o.] 14. pontja és a fent hivatkozott Fallimento Olimpiclub ügyben hozott ítélet 27. pontja).”¹⁰⁷

Az utóbbi időben a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen feltételekkel kapcsolatos döntésekben ez az elv a háttérbe szorult, bár a fogyasztó teljes passzivitásának

¹⁰⁶ Varga Zsófia: 2017. im. 3.3.1.2. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 10.

¹⁰⁷ C-40/08. sz. Asturcom ítélet 39. pont

következményeit értékelő ítéletek helyenként hivatkoznak rá. Az elv hivatalból való eljárással való viszonyát a vonatkozó fejezetben elemzem.

7. A tagállamok eljárási autonómiája

Annak ellenére, hogy bizonyos közösségi jogforrások meghatároznak bizonyos kötelezendően alkalmazandó eljárási szabályokat, az uniós jog nem határoz meg általános érvényességgel, minden területre kiterjedő eljárási és jogorvoslati normákat.

Az elv annyit tesz, hogy ha a közösségi norma nem rendelkezik eltérően, tehát nincsenek uniós szintű szabályok, vagy azok az adott anyagi vagy eljárásjogi problémát nem rendezik, a nemzeti hatóságok és bíróságok az uniós szabályt alkalmazó tevékenységük során a saját joguk alapján járnak el.¹⁰⁸

Az elvet első ízben a Bíróság a hetvenes évek végén mondta ki:

„Következésképpen, vonatkozó közösségi szabályok hiányában az egyes tagállamok nemzeti jogrendje illetékes a bíróságok kijelölésére és az eljárási szabályok meghatározására, amelyek célja azon jogok védelme, amelyeket az egyének közvetlen hatállyal szereznek a Közösségi jogból, feltéve hogy ezek a szabályok nem kevésbé kedvezőek, mint a tagállami szabályokból eredő hasonló jellegű belső esetek jogorvoslati.”¹⁰⁹

Mint az ítélet szövegéből is kitűnik, az elv szoros összefüggésben van az alább kifejtendő egyenértékűség elvével és a tényleges érvényesülés elvével, amely a későbbi határozatokban úgy jelenik meg, hogy „[az eljárási szabályok] nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy

¹⁰⁸ Gombos Katalin: Tagállami eljárási autonómia - az elv korlátokkal és kérdőjelekkel; Európai Tükör 2019/3. 37. o.

¹⁰⁹ C-45/76. sz. Comet ítélet 13. bekezdés

rendkívül nehézzé a közösségi jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve).”¹¹⁰

A tagállami autonómia az eljárási kérdésekben tehát csak a következőekben kifejtendő két elv megszorításában értelmezhető.

8. Az egyenértékűség elve

Az egyenértékűséget korábban már érintettem, de a világosság kedvéért az elv azt jelenti, hogy azok az eljárási szabályok, amelyek a jogalanyok uniós jogrendből eredő jogainak védelmét hivatottak biztosítani, nem lehetnek kedvezőtlenebbek, mint a tagállami jog szerinti hasonló jogok védelme érdekében alkalmazottak¹¹¹ vagy a belső jog szerinti hasonló keresetekre vonatkozóak.¹¹²

Tehát az eljáró bíróság feladata, hogy a tagállami szabályok ismeretében megvizsgálja, hogy a feltételezetten hasonló belső jogi és uniós jellegű eljárások tárgyukat és lényeges elemeiket tekintve hasonlóan tekinthetők-e.¹¹³

9. A tényleges érvényesülés elve

A tényleges érvényesülés elve azt jelenti, hogy a nemzeti eljárási szabályok nem teszik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehézzé az uniós jog által a jogalanyokra, többek között a fogyasztókra ruházott jogok gyakorlását.¹¹⁴

¹¹⁰ például a C-168/05. sz. Mostaza Claro ítélet 24. pont

¹¹¹ C-377/14. sz. Radlinger és Radlingerová ítélet 48. pont

¹¹² C-567/13. sz. Baczó Nóra ítélet 42-47. pont

¹¹³ Varga Zsófia: 2017. im. 3.4.1.1. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 10.

Ez egy olyan általános cél, illetve követelmény, amely a Bíróság érvelésének középpontjában áll és a közösségi jog érvényesítésének alapjául szolgál. Az EuB közös forrásként használta a közvetlen hatály, a közvetett hatály, a közösségi jog elsőbbsége, a tagállami kárfelelősség elvének kimondásához és feltételei kidolgozásához, valamint a tagállami eljárási függetlenség és az eljárásjogi észszerűség elvei alóli kivételek kidolgozásához is.¹¹⁵

¹¹⁴ például a C-49/14. sz. Finanmadrid ítélet 40. pont

¹¹⁵ Varga Zsófia: 2017. im. 3.3.1.1. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 10.

VI. A HIVATALBÓLISÁG ELVE AZ EUB GYAKORLATÁBAN

A hivatalbóliság elve tehát a kérelemhez kötöttség ellentéte. Ahogy az előbbiekben kifejtettem, az unió elismeri a tagállami eljárásjogi autonómiát, amelynek többnyire szerves része a kérelemhez kötöttség. A 2000-es évektől a Bíróság gyakorlata jelentősen kiegészült az ex officio és a kérelemhez kötöttség elve vonatkozásában. A Bíróság a tagállami eljárási autonómia elve alóli kivételeket fogalmazott meg, amelyeknek egyik leghangsúlyosabb területe a fogyasztóvédelem lett. A 93/13/EGK irányelvvel kapcsolatos jogértelmezési gyakorlat ismertetése előtt érdemes megemlíteni az EuB egy korábbi ítéletét, amelyben kimondja, hogy

„[a] közösségi joggal ellentétes az a tagállami eljárásjogi szabály, amelynek alkalmazása [...] azzal a következménnyel jár, hogy megakadályozza a tagállami bíróságot a hazai szabályozás közösségi joggal való összeegyeztethetőségének hivatalbóli vizsgálatában abban az esetben, ha a peres fél a közösségi jogra egy meghatározott időn belül maga nem hivatkozott.”¹¹⁶

Ez az ítélet egy adójogi hatósági határozat kapcsán született, tehát még a fogyasztóvédelemi vonatkozású ítéletek megjelenése előtti időkből származik. Az ellentét azonnal szemet szúr a korábban ismertetett Van Schijndel esethez képest, amelyből az a következtetés vonható le, hogy a Bíróság esetről esetre, az ügy lényeges körülményeinek figyelembe vételével állapítja meg a hivatalból való eljáráshoz való viszonyt.

1. Az első megjelenések

Az Irányelv a megjelenését követő első évtizedben Csipkerózsika álmát aludta, ami az előzetes döntéshozatali eljárásokat illeti. Az ezredfordulót követően azonban egyre több,

¹¹⁶ C-312/93. sz. Peterbroeck ítélet 21. pont

elsősorban magyar és spanyol bíróságok által előterjesztett eljárásnak volt tárgya a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen szerződési feltételekről szóló EGK irányelv szabályainak ex officio alkalmazása. Az eljárások különösen a 2008-as gazdasági világválságot követően szaporodtak meg, az úgynevezett devizaperekkel kapcsolatban. A Bíróság határozataiban megállapította, hogy a hatékony bírósági jogvédelem elve és az irányelv előírásai alapján a tisztességtelen szerződéses feltételek közösségi normákkal való összeegyeztethetlenségét a felek arra irányuló kérelme nélkül, hivatalból is figyelembe kell, hogy vegye a nemzeti bíróság.

„Következésképpen az uniós jog által az érintett területen a nemzeti bíróságokra ruházott feladat nem korlátozódik annak pusztán lehetőségére, hogy valamely szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét megítéljék, hanem magában foglalja e kérdés hivatalból történő megítélésének kötelezettségét is, amennyiben a rendelkezésükre állnak az e tekintetben szükséges jogi és ténybeli elemek.”¹¹⁷

A hivatalból való vizsgálat elvének levezetése nem teljesen egységes a jogirodalomban és az EuB ítéleteiben sem. E kérdést részletesen nem vizsgálom, elég annyit megjegyezni, hogy egyes szerzők a tényleges érvényesülés és a hatékony bírósági jogvédelem elvéből vezetik le, míg mások az irányelv anyagi jogi rendelkezéseiből.¹¹⁸

Utóbbira példa a Bíróság alábbi indokolása:

*„A fogyasztók jogainak hatékony védelme csak akkor biztosítható, ha a nemzeti bíróságnak lehetősége van arra, hogy hivatalból értékelje a szerződéses kikötés tisztességtelenségét”.*¹¹⁹

¹¹⁷ C-472/11. sz. Banif Plus ítélet 23. pont

¹¹⁸ Varga Zsófia: 2017. im. 3.5.2.2. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 11.

¹¹⁹ C-240/98. és a C-244/98. sz. Océano egyesített ítélet 25. pont

2. A hivatalbóli vizsgálat és az irányelv garanciáinak viszonya

Az Irányelv 7. cikk (1) bekezdéséből eredő eljárási követelmények egyrészt a fogyasztók rendelkezésére álló jogorvoslatokhoz és eljárási joghoz, másrészt a nemzeti bíróságok feladataihoz kapcsolódnak. Alapvetően az alábbi elveket foglalják magukban: - a fogyasztók rendelkezésére álló jogorvoslatoknak hatékonyaknak kell lenniük, hogy megfelelő védelmet nyújtsanak tisztességtelen szerződési feltételekkel szemben, és

- a tagállami bíróságok kötelesek ex officio észlelni a szerződési feltételek tisztességtelen jellegét.¹²⁰

A Bíróság leginkább azokban az esetekben hangsúlyozta, hogy nem foszthatják meg a fogyasztókat a tisztességtelen szerződési feltételekkel szembeni megfelelő védelemhez való joguktól, amelyekben a hitelezők számára lehetővé vált, hogy kikerüljék, az érdemi ítélezést és különböző jogcímek alapján, célszerűbb módon érvényesítették a követeléseiket. Ilyen esetek különösen a választott bírósággal és a fizetési meghagyással kapcsolatos ügyekben merültek fel. Ezek az eljárások azonban csak akkor alkalmazhatóak, ha az eladó vagy szolgáltató által választott, vagy egyéb módon alkalmazandó eljárástípus nem csökkentheti a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv által a fogyasztók érdekében előírt alapvető eljárási garanciák mértékét.

Ugyanakkor a tagállami eljárási szabályokat megfelelő összefüggésben és teljes egészükben kell vizsgálni.¹²¹

¹²⁰ A Bizottság közleménye 2019. im. 61. o.

¹²¹ C-49/14. sz. Finanmadrid ítélet 43. és 44. pont

Az Irányelvből fakadó legfőbb érv a hivatalbóli értékelés kapcsán, az a megállapítás, hogy a fogyasztók az ismereteik és szaktudásuk hiányában gyakran nincsenek is tudatában, hogy velük szemben tisztességtelen feltételeket alkalmaztak, ezért nem is várható el tőlük, hogy erre hivatkozzanak. A bíróságoknak ezért, hagyományosan semleges szerepük dacára is aktív szerepet kell vállalniuk a fogyasztó érdekében. A hivatalbóli vizsgálat kötelességét az Irányelv kapcsán első ízben egy magyar vonatkozású ügyben mondta ki a Bíróság, ahogy azt a bevezetőben már említettem:

„A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdése akként értelmezendő, hogy a tisztességtelen szerződési feltétel nem jelent kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és e tekintetben nem szükséges, hogy a fogyasztó az ilyen feltételt előzetesen eredményesen megtámadja.

A nemzeti bíróság hivatalból köteles vizsgálni valamely szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek. Ha álláspontja szerint az ilyen feltétel tisztességtelen, annak alkalmazását mellőzi, kivéve, ha ezt a fogyasztó ellenzi. Ez a kötelezettség a nemzeti bíróságot saját illetékességének vizsgálata során is terheli.”¹²²

Tehát a hivatalból történő vizsgálat értelme a 6. cikk (1) bekezdése által meghatározott célok elérése, valamint hozzájárul a 7. cikk célkitűzéseinek eléréséhez azáltal, hogy elrettentő hatást gyakorolhat a tisztességtelen szerződési feltételek széleskörű alkalmazásának vonatkozásában.¹²³ E kötelezettség 'a fortiori' alkalmazandó azokban az ügyekben, amikor egy fogyasztó érdemben vitatja a szerződés érvényességét vagy tisztességes jellegét anélkül,

¹²² C-243/08. sz. Pannon GSM ügy rendelkező része

¹²³ C-168/05. sz. Mostaza Claro ítélet 27. és 28. pont

hogy konkrétan hivatkozna a tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó jogi rendelkezésekre.¹²⁴

3. A fogyasztó teljes passzivitása

A hivatalból való értékelés határait feszegeti az a kérdés, hogy milyen mértékben kell a bíróságoknak a fogyasztó érdekében vizsgálódniuk, és meddig kell elmenniük a vizsgálat során. Bár álláspontom szerint a „rendelkezésre álló ténybeli és jogi elemek” kifejezés kizárja azt a feltevést, hogy a bíróságoknak azokban az esetekben is hivatalból kell értékelniük, amelyekben a fogyasztó nem indított eljárást vagy semmilyen érdemi vitatást nem tett a más által indított eljárásban, mégis az EuB szükségesnek találta leszögezni, hogy a tényleges érvényesülés elve nem terjeszkedhet addig, hogy egészen ellensúlyozza a fogyasztók tétlenségét¹²⁵ azokban az esetekben, amikor észszerű feltételek mellett hatékony jogorvoslattal élhettek volna.¹²⁶ Ennek megfelelően a pusztán tény, hogy egy fogyasztónak bírósági eljárást kell indítania és jogorvoslatokkal kell élnie a tisztességtelen szerződési feltételekkel szembeni védelem érdekében, automatikusan nem ellentétes a tényleges érvényesülés elvével.¹²⁷

Ugyanakkor a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy ezt az elvet megfelelő óvatossággal és feltétlenül szűken kell értelmezni. Nem lehet hivatkozni rá abban az esetben sem, ha a fogyasztó teljes passzivitása ugyan fennáll, de az ex offició eljárás elvetése

¹²⁴ C-397/11. sz. Jörös Erika ítélet 30., 35. és 26. pont

¹²⁵ C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones ítélet 47. pont

¹²⁶ C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones ítélet 41-46. pont

¹²⁷ C-32/14. sz. ERSTE Bank Hungary ítélet 63. pont

ellentmondana az egyenértékűség elve, a 7. cikk (1) bekezdése vagy a tényleges érvényesülés elve követelményének.¹²⁸

4. A hivatalbóli vizsgálat és az egyenértékűség elvének viszonya

Az egyenértékűség elvének értelmében¹²⁹ a tagállami bíróságok ex officio kötelesek figyelembe venni a közösségi normák kötelező érvényű szabályait minden olyan esetben, amikor a hazai szabályok kötelezik őket vagy legalább hatáskört vagy mérlegelési jogkört biztosítanak számukra, hogy a kötelező nemzeti szabályok alapján hivatalból jogkérdéseket vessenek fel. A korábban kifejtettekkel összhangban a tisztességtelen szerződési feltételek 6. cikk (1) bekezdése szerinti nem kötelező jelleg és az Irányelv rendelkezései a nemzeti jog által elismert közrendi megfontolásokkal egyenértékűnek kell tekinteni. Ez az Irányelv valamennyi olyan passzusára vonatkozik, amelynek jelentősége van egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megítélésakor és annak következményeinek megállapításakor.¹³⁰

„[...] tekintettel azon közérdek jellegére és jelentőségére, amelyen az irányelv által a fogyasztóknak biztosított védelem alapul, meg kell állapítani, hogy ezen irányelv 6. cikkét azon nemzeti jogszabályokkal egyenértékűnek kell minősíteni, amelyek a nemzeti jogrendben a közrendi szabályok rangjával bírnak [...]. Meg kell állapítani, hogy e minősítés kiterjed az irányelv valamennyi olyan rendelkezésére, amelyek elengedhetetlenek az említett 6. cikk céljának megvalósításához.

A fentiekből következik, hogy a nemzeti bíróságnak, amennyiben a belső eljárási szabályok alapján hatáskörrel rendelkezik valamely jogi aktus érvényességének a nemzeti közrendi

¹²⁸ A Bizottság közleménye 2019. im. 65. o.

¹²⁹ például a C-430/93. és C-431/93. sz. van Schijndel és van Veen egyesített ítélet 13. és 14. pont

¹³⁰ A Bizottság közleménye 2019. im. 66. o.

szabályokra tekintettel történő, hivatalbóli vizsgálatára [...], e hatáskört az irányelv hatálya alá tartozó szerződési feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegének az irányelvben szereplő szempontokra tekintettel, hivatalból történő értékelése érdekében is gyakorolnia kell.

Emlékeztetni kell arra, hogy abban az esetben is ilyen kötelezettség hárul a nemzeti bíróságra, ha a belső igazságszolgáltatási rendszer keretében pusztán annak lehetőségével rendelkezik, hogy hivatalból értékelje az ilyen kikötés és a nemzeti közrendi szabályok közötti ellentmondást [...].”¹³¹

A luxemburgi testület tehát egyértelművé tette, hogy minden olyan esetben hivatalból kell értékelni az érintett szerződési feltételek tisztességtelen jellegét, amikor a tagállami jog kötelezi őket vagy lehetővé teszi számukra, hogy hivatalból megvizsgálják a vonatkozó nemzeti rendelkezésekben említett jogi tilalmakat, közerkölcsöt vagy a közrendet általánosságban.¹³²

A tagállami bíróságoknak a szükséges változtatásokkal kötelezően alkalmazniuk kell a hivatalból végzett vizsgálatokra vonatkozó belső rendelkezéseket. A tényleges érvényesülés elvével szemben, ebben az esetben semmilyen további körülmény figyelembe vétele nem szükséges, mivel az ehhez hasonló hivatalból történő vizsgálat nélkül nem biztosítható a tisztességtelen szerződési feltételekkel szembeni hatékony fellépés.¹³³

5. A hatékony jogorvoslatok értékelésének próbája

A fentiekből kiderült, hogy a tagállami bíróságoknak az unió egy olyan speciális jogosultságot is ad, amelyben a saját jogrendjüket kell értékelniük abból a szempontból, hogy az

¹³¹ C-488/11. sz. Asbeek Brusse ítélet 44-46. pont

¹³² C-76/10. sz. Pohotovost' és a C-147/16. sz. Karel de Grote ítélet

¹³³ A Bizottság közleménye 2019. im. 67. o.

Írányelvben foglaltak ténylegesen érvényesülnek-e a nemzeti jogrendszerben. Nemleges válasz esetén hivatalból kell vizsgálnia akkor is, ha a saját jogrend erre már nem adna lehetőséget. A közösség vélhetően maga is észlelte, hogy ez a feladat meglehetősen idegen a bíróságok hagyományos szerepétől, ezért igyekszik a kezükbe adni egy olyan általános próbát, amellyel tesztelhetik a hazai jogorvoslati lehetőségeket. Hogy ez a próba segítség-e a bíróságoknak, vagy további zavart támaszt-e az implementációban, az még a jövő kérdése marad, de lássuk a próba elemeit.

Először is meg kell győződniük arról, hogy bizonyos eljárási szabályok vagy korlátozások mennyire nehezítik meg, vagy teszik gyakorlatilag lehetetlenné, hogy a fogyasztók éljenek a belső jogi jogorvoslatokkal.

Másodszor arról is meg kell győződni, hogy a fogyasztók rendelkeznek-e kielégítő ismeretekkel a jogaikról, vagy meg kapják-e a szükséges információt arról, hogy velük szemben esetlegesen tisztességtelen feltételeket alkalmaztak.

*„E tekintetben meg kell állapítani, hogy nem elhanyagolható annak a kockázata, hogy az érintett fogyasztók nem terjesztik elő a szükséges ellentmondást akár az erre vonatkozóan előírt különösen rövid határidő miatt, akár azért, mert a védekezéstől visszatartja őket a jogi lépésnek a vitatott összeghez viszonyított költsége, akár azért, mert nem ismerik a jogukat vagy azok terjedelmét, vagy akár az eladó vagy szolgáltató által előterjesztett, fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem tartalmának korlátozottsága, és ezáltal a rendelkezésükre bocsátott információk hiányossága miatt [...]”*¹³⁴

A fizetési meghagyással kapcsolatos ügyek egyébként az előzetes döntéshozatali eljárások iránti kérelmek melegágyai. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az EuB az

¹³⁴ C-176/17. sz. Profi Credit Polska ítélet 69. pont

ellentmondás hiányával kapcsolatban is adott egy általános támpontot, miszerint ha jelentős kockázata áll fenn annak, hogy a fogyasztó nem él az ellentmondás lehetőségével egy fizetési meghagyással szemben, akkor a bíróság még a fizetési meghagyás kibocsátása előtt köteles hivatalból értékelni az érintett szerződési feltételek tisztességtelen jellegét.¹³⁵

Tehát a bíróságnak értékelnie kell azt, hogy fenn állt-e a kockázata annak, hogy a fogyasztó nem fog élni a fizetési meghagyással szembeni ellentmondás jogával. Nehezen értelmezhető gondolat a magyar jogrendszerben, hiszen a nemzeti bíró az ilyen esetekben már csak akkor találkozhat az ilyen ügyel, ha már kiderült, hogy a fogyasztó ellentmondott-e a fizetési meghagyásnak.

6. Az Európai Unió Bíróságának gyakorlata a leggyakoribb kérdéskörökben

Az alábbiakban jogi intézményenként próbáltam csokorba szedni a Bírósághoz előterjesztett leggyakoribb kérdéseket. Ez a fajta csoportosítás reményem szerint segíti a jogalkalmazók eligazodását az Irányelv alkalmazásának során felmerülő kérdésekben. A kérdések túlnyomó része az eljárásjogot érinti, de fontos hangsúlyozni, hogy nincs szerepe annak, hogy az adott tényező az érintett országban eljárásjogi vagy anyagi jogi kérdésnek minősül-e. Az alábbiak nem a teljesség igényével készültek, hanem az EuB törvénykezési gyakorlatából eredő legjellemzőbb példákat tükrözi.

6.1 Joghatóság és illetékesség

Bár a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 2012. december 12-i 1215/2012/EU európai parlamenti és tanácsi

¹³⁵ C-618/10. sz. Banco Español de Crédito ítélet 57. pont

rendelet a fogyasztók védelmét szolgáló szabályokat ír elő a határokon átnyúló eljárások tekintetében, előfordulhat, hogy az illetékességre vonatkozó tagállami szabályok nem biztosítanak hasonló védelmet a belföldi ügyek esetében. Az illetékességre vonatkozó olyan szabályok, amelyek közvetlenül vagy közvetve arra kötelezik a fogyasztókat, hogy a lakóhelyüktől jelentős távolságra lévő bíróságoknál terjesszék elő jogorvoslataikat, visszatárhathatják a védelem igénybevételétől, különösen akkor, amikor az adott eljárásokban fizikai jelenlétet követelnek meg.¹³⁶ Ezekben az esetekben a tagállami bíróságoknak azt is vizsgálniuk kell, hogy a bíróság földrajzi távolsága olyan túlságosan magas utazási költségeket von-e maga után, amelyek visszatárhathatják a fogyasztót attól, hogy az ellene indított eljárásban a bíróság előtt megjelenjen.¹³⁷

Az illetékesség körében a magyar bíróságok is jelentős mértékben hozzájárultak a jogértelmezés fejlődéséhez,¹³⁸ aminek következménye volt a régi Pp. 41. § (5) bekezdésének hatályba lépése.

Ugyanakkor, ha egy bizonyos ügyet nem a helyi bíróság, hanem egy távolabb található, ezáltal magasabb költségeket maga után vonó magasabb fokú bíróság (pl. törvényszék) tárgyal, nem jelenti törvényszerűen az Irányelv 7. cikke (1) bekezdésének sérelmét.¹³⁹

6.2 A határidők

Az EuB mindeddig eseti alapon, egyéb körülményekkel összevetve értékelte a határidők hosszát, ezért nincsen olyan időtartam előírva, amely határátként értelmezhető e körben. A

¹³⁶ C-240/98-C-244/98. sz. Océano Grupo egyesített ítélet 21. pont

¹³⁷ C-266/18. sz. Aqua Med ítélet 54. pont

¹³⁸ C-243/08. sz. Pannon GSM és a C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lízing ügyek

¹³⁹ C-567/13. sz. Baczó és Vizsnyiczai ügy 52-59. pont

jogbiztonság az unió számára is elfogadott fogalom, így az észszerű határidők nem ellentétesek az Irányelv rendelkezéseivel.¹⁴⁰ A megfelelő határidők nem teszik gyakorlatilag lehetetlenné, vagy nem nehezítik meg rendkívüli mértékben az Irányelv által biztosított jogok gyakorlását.¹⁴¹

A határidők hosszának értékelésekor, ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a fogyasztónak mérlegelnie kell a lehetőségeit, amihez jogi- és szakmai tanácsokra is szüksége lehet. Néhány a Bíróság által meghozott döntés iránymutatásul szolgálhat.

Egy választottbíróági ítélet megtámadásának tekintetében az ítélet közlését követő két hónapos határidő észszerűnek tekinthető.¹⁴² Ezzel szemben megállapította a Bíróság, hogy egy fizetési meghagyással szembeni ellentmondás benyújtására rendelkezésre álló 20 napos határidő „különösen rövid”, figyelembe véve az ügyvéd felfogadásának kényszerét és a kapcsolódó költségeket, ami visszatárhathja a fogyasztókat a védekezéstől.¹⁴³ Bár a magyar szabályozás az FMH-val szembeni ellentmondás vonatkozásában nem egészen egyezik a spanyol jogi megoldással - hiszen nálunk az ellentmondáshoz nem szükséges részletes tény- és jogállítást, valamint jogi képviselő sem - azért tanulsággal szolgálhat a Bíróság ítélete.

Egy zálogjog peren kívüli végrehajtásban előterjesztett kérdésben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy ha az árverés útján történő értékesítés a biztosítékul szolgáló dologra vonatkozó végrehajtási eljárás megindításáról szóló értesítést követő 30 napon belül vitatható, és a fogyasztók az árverést követően három hónapon belül fordulhatnak bírósághoz, eközben ideiglenes intézkedések állnak rendelkezésre az érvényesítés felfüggesztésére vagy

¹⁴⁰ C-261/95. sz. Palmisani ítélet 28. pont

¹⁴¹ C-255/00. sz. Grundig Italiana ítélet 34. pont

¹⁴² C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones ügy 44-46. pont

¹⁴³ C-618/10. sz. Banco Español de Crédito ítélet 52-54. pont

megszüntetésére, akkor az érintett jogszabály nem teszi rendkívül nehezzé a fogyasztók számára, hogy hivatkozzanak az Irányelv által biztosított védelemre. ¹⁴⁴

Egy másik ügyben a jelzalogjog érvényesítésének a szerződési feltételek tisztességtelen jellegére alapított kifogásolására rendelkezésre álló négy hetes határidő, főszabály szerint észszerű és arányos.¹⁴⁵

A fentiek alapján az EuB bíróság egész pontosan behatárolta a határidőkről alkotott véleményét, hiszen a négy hetes és harminc napos határidőket több alkalommal is elfogadhatónak minősítette, viszont a 20 napos határidőt „különösen rövidnek” nevezte, ha az indokolásra és tényállításra is kötelezi a fogyasztót.

6.3 A közlés

A közlés körülményei, a tájékoztató jellege és tartalma szintén hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a fogyasztókat elriassa attól, hogy éljenek a rendelkezésükre álló jogorvoslati lehetőségekkel. E körülménnyel kapcsolatban is van néhány elvárás, amiket a Bíróság támasztott a tagállami bíróságok felé.

A EuB álláspontja szerint a fent idézett jelzalogjog érvényesítése során az a tény, hogy az érintett fogyasztókat csak a tagállam hivatalos lapjában tájékoztatták arról a jogról, hogy kifogással élhetnek, jelentős kockázattal járt annak tekintetében, hogy a határidő anélkül

¹⁴⁴ C-34/13. sz. Kusionová ítélet 55. pont

¹⁴⁵ A C-8/14. sz. BBVA ügy 30. és 31. pont

járt volna le, hogy a fogyasztók élhettek volna a jogaikkal, ami sérti a tényleges érvényesülés elvét, következésképpen pedig a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelvet.¹⁴⁶

Ha a vitatható intézkedést vagy határozatot a határidő számításának kezdete előtt közlik a fogyasztóval, akkor ez a tény legalább minimális garanciát biztosít arra vonatkozóan, hogy a fogyasztó tájékoztatásban részesül az érintett intézkedésről vagy határozatról.¹⁴⁷

6.4 Költségek és ügyvédkényszer

A jogi költségek, valamint a jogi tanácsadáshoz és képviselethez kötődő költségek szintén olyan tényezőnek számíthatnak, amelyek önmagukban visszatartják a fogyasztókat a jogorvoslatok igénybevételeitől. Nem csak a teljes összeg számít fontos tényezőnek, hanem például a követelés értékéhez viszonyított aránya vagy a költségek diszkriminatív jellege is. Azokban az esetekben, amikor a fogyasztók hivatalosan kötelesek ügyvéd által képviseltetni magukat, vagy legalább a gyakorlatban szükséges egy ügyvéd felfogadása, figyelembe kell venni az ügyvédi díjakat.¹⁴⁸

A körülmények megítélésekor szintén figyelembe kell venni a fogyasztót segítő tagállami eszközöket, mint a költségmentesség biztosítását - amelyek legalább csökkenthetik a költségek hatását.¹⁴⁹

¹⁴⁶ A C-8/14. sz. BBVA ügy 33. és 42. pont

¹⁴⁷ C-40/08. sz. Asturcom Telecomunicaciones ítélet 45. pont

¹⁴⁸ A Bizottság közleménye 2019. im. 73. o.

¹⁴⁹ C-567/13. sz. Baczó Nóra ítélet 55. pont

6.5 Az ideiglenes intézkedések

A Bíróság több alkalommal kiemelte,¹⁵⁰ hogy az ideiglenes intézkedések rendelkezésre állása egyaránt fontos a fogyasztó alperes és felperes mivolta esetén is, különösen, a fogyasztó otthonát érintő, kilakoltatással járó érvényesítés tekintetében.

Ennél nagyobb jelentőségű megállapítása az ideiglenes intézkedések hivatalbóli elrendelésével kapcsolatos, amit egy magyar vonatkozású ügy kapcsán mondott ki:

„Végül a Bíróság a 93/13 irányelvvel ellentétesnek ítélte az olyan nemzeti szabályozást, amely nem teszi lehetővé sem azt, hogy a végrehajtás elrendelésére hatáskörrel rendelkező bíróság a jelzálogjog érvényesítése iránti végrehajtási eljárás keretében akár hivatalból, akár a fogyasztó kérelmére értékelje az azon szerződésben szereplő szerződési feltétel tisztességtelen jellegét, amelyből a követelt tartozás származik, és amely a végrehajtás jogcímének alapját képezi, sem pedig azt, hogy olyan ideiglenes intézkedéseket hozzon, mint többek között a végrehajtás felfüggesztése, ha ezen intézkedések elrendelése szükséges az említett szerződési feltétel tisztességtelen jellegének ezzel összefüggő érdemi vizsgálatára hatáskörrel rendelkező bíróság végleges határozata teljes érvényesülésének biztosításához [...]”¹⁵¹

Ezt a következtetést a 7. cikk (1) bekezdéséből vonta le az EuB, és minden olyan esetben hivatalból alkalmazni kell az ideiglenes intézkedéseket, ha egy tisztességtelen szerződési feltételeket érintő későbbi ítélet teljes érvényesülésének biztosítása érdekében ilyen

¹⁵⁰ Például a C-213/89. sz. Factortame és társai ítélet 21. pontjában; a C-226/99. sz. Siples ítélet 19. pont; és a C-432/05. sz. Unibet ítélet 67. pont

¹⁵¹ C-32/14. sz. Erste Bank ítélet 45. pont

intézkedés meghozatalára van szükség és amennyiben jelentős kockázat áll fenn annak tekintetében, hogy a fogyasztók nem fognak ideiglenes intézkedésért folyamodni.¹⁵²

6.6 A szakértelem és az ismeretek hiánya

A fogyasztók általában nincsenek tudatában a jogaiknak, nem képesek felmérni lehetőségeiket, mert csak korlátozott információ áll rendelkezésükre, például egy olyan fizetési meghagyásban, amellyel szemben ellentmondással élhetnének.¹⁵³ A szakértelem vagy az ismeretek hiánya azzal a kockázattal jár, hogy a fogyasztók nem élnek a rendelkezésükre álló jogorvoslati lehetőségekkel.¹⁵⁴ A Bíróság szerint alapvető fontosságúak az aktus megtámadásának lehetőségére, a megtámadás alapjára és formájára, valamint a vonatkozó határidőre vonatkozó információk.¹⁵⁵

Emellett a követelés érdemére vonatkozó korlátozott információk megnehezíthetik a fogyasztók számára annak felmérését, hogy milyenek az aktus, például egy fizetési meghagyás sikeres megtámadásának esélyei. Nem lehetetlen továbbá, hogy a fogyasztóknak nyújtott tájékoztatás elriasztja a fogyasztókat a rendelkezésükre álló jogorvoslatok igénybevételeitől.¹⁵⁶

Mindeddig az EuB csak néhány¹⁵⁷ iránymutatással szolgált arra vonatkozóan, hogy miként állapítható meg annak a jelentős kockázatnak a fennállása, hogy az ismeretek vagy

¹⁵² C-568/14-C-570/14. sz. Ismael Fernández Oliva egyesített ítélet 32-37. pont

¹⁵³ C-618/10. sz. Banco Español de Crédito ítélet 54. pont

¹⁵⁴ C-568/14-C-570/14. sz. Ismael Fernández Oliva egyesített ítélet 33. pont

¹⁵⁵ C-8/14. sz. BBVA ítélet 36-40. pont

¹⁵⁶ A Bizottság közleménye 2019. im. 75. o.

¹⁵⁷ Például a C-8/14. sz. BBVA ügy 33-42. pont

tájékozottság hiánya miatt a fogyasztók nem fognak jogorvoslással élni. Mindenesetre ennek a kockázatnak a vizsgálata során figyelembe kell venni a fogyasztók, többek között a leginkább védelemre szoruló fogyasztók helyzetét az eljárásban.

6.7 A jogerő

A jogerő, mint a bíróságok és egyéb szervek határozatainak véglegességét jelentő jogintézmény (a határidőkhöz és elévülési időkhöz hasonlóan), az eljárási észszerűség elvéhez kapcsolódik. A jogerő jelentősége abban van, hogy például a fellebbezési vagy érvényesítési eljárásban megakadályozza a bíróságot az anyagi jog mérlegelésében.

A jogerő tehát bizonyos körülmények között ellentétes lehet az „anyagi igazságszolgáltatással”, a Bíróság mégis elismerte a jogbiztonság fontosságát az Unió és a tagállamok jogrendjében.

„[...] a Bíróság már valóban elismerte, hogy a fogyasztóvédelem nem abszolút jellegű. Különösen ebben az értelemben megállapította, hogy az uniós jog nem kötelezi arra a nemzeti bíróságot, hogy eltérjen a bírósági határozatokat jogerőre emelő belső eljárási szabályok alkalmazásától, még akkor sem, ha ez lehetővé tenné a 93/13 irányelvben foglalt rendelkezés bármiféle megsértésének orvoslását [...].¹⁵⁸

Fentiekből az a következtetés vonható le, hogy az eljárási észszerűség elve az irányadó azokban az esetekben, amelyekben a későbbiekben már nem megtámadható jogerős bírósági határozatot hoztak. Ez vonatkozik azokra az ügyekre is, amelyekben a határozat egyébként megsértette a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelvet. Fontos hangsúlyozni,

¹⁵⁸ C-154/15., C-307/15. és C-308/15. sz. Gutierrez Naranjo és társai egyesített ítélet 68. pont.

hogy ez a megállapítás kizárólag a bíróság által lezárt határozatokra vonatkozik. Kiterjesztően értelmezni (például a közjegyzői határozatokra) álláspontom szerint nem lehetséges.

A Bíróság gyakorlatából kiderül, hogy egy jogerőre vonatkozó tagállami szabály nincs összhangban a tényleges érvényesülés elvével, ha a követelés fogyasztóval szembeni érvényesítése előtt megakadályozza a szerződési feltételek hivatalból történő vizsgálatát, miközben nem állnak rendelkezésre hatékony jogorvoslati lehetőségek, vagy jelentős kockázat áll fenn annak tekintetében, hogy a fogyasztók nem élnek a rendelkezésükre álló jogorvoslati lehetőségekkel.¹⁵⁹ Az sem elegendő, ha egy bíróság csak bizonyos érintett szerződési feltételeket vizsgált meg. Ilyen esetekben a jogerő nem akadályozhatja meg a további szerződési feltételek egy későbbi szakaszban történő vizsgálatát.

„Olyan esetben tehát, ha a vitatott szerződés korábbi vizsgálata során, amely jogerőre emelkedett határozat elfogadásához vezetett, a nemzeti bíróság e szerződés egyetlen vagy csak bizonyos feltételeinek a 93/13 irányelv tekintetében, hivatalból történő vizsgálatára szorított, ez az irányelv azt írja elő az olyan nemzeti bíróság számára [...], amelyhez a fogyasztók rendkívüli járulékos kifogás keretében rendszerint fordulnak, hogy a felek kérelmére, vagy amennyiben rendelkezik az ehhez szükséges jogi és ténybeli elemekkel, hivatalból értékelje az említett szerződés egyéb feltételeinek esetlegesen tisztességtelenjellegét. Ilyen felülvizsgálat hiányában ugyanis a fogyasztóvédelem tökéletlennek és elégtelennek bizonyulna, és a 93/13 irányelv 7. cikkének (1) bekezdésében foglaltakkal szemben nem lenne sem megfelelő, sem hatékony eszköz ahhoz, hogy az érintett feltétel alkalmazását megszüntessék [...].”¹⁶⁰

¹⁵⁹ C-176/17. sz. Profi Credit Polska ítélet 44., 61-64. és 71. pont

¹⁶⁰ C-421/14. sz. Banco Primus ítélet 52. pont

6.8 Az elévülés

A jogerőhöz hasonlóan az elévülési idők is az eljárási észszerűség elvéhez köthetők és az EuB e jogintézmény kapcsán is tett már megállapításokat.

„[...] a Bíróság már kimondta, hogy a jogbiztonság érdekében az észszerű mértékben meghatározott jogvesztő jellegű keresetindítási határidők összeegyeztethetők az uniós joggal [...].

*Mindazonáltal különbséget kell tenni egy olyan eljárási mód alkalmazása, mint az észszerű mértékű jogvesztő határidő, és az uniós jog valamely szabályának értelmezéséhez fűződő joghatás időbeli korlátozása között. [...]*¹⁶¹

Ezek szerint az EuB a jogbiztonság érdekében elfogadhatónak tartja az észszerű időbeli korlátokat, például a tisztességtelen szerződési feltételeken alapuló túlfizetések visszatérítésére vonatkozó követelések kapcsán. Hogy mi számít észszerű elévülési időnek, arról még nem kérdezték a Bíróságot, ám jelenleg folyamatban van egy ügy, amelyben arra kérték fel, hogy az elévülési idő kezdetében nyújtson támpontot.¹⁶²

Ugyanakkor azokban az esetekben amikor az eladók vagy szolgáltatók követelésekkel élnek a fogyasztókkal szemben, akkor utóbbiak időkorlát nélkül hivatkozhatnak kifogásként a tisztességtelen feltételekre, sőt e tekintetben természetesen a hivatalbóli értékelésnek is helye van. Ez érvényes a szerződési feltételek tisztességtelen jellegének kimondására

¹⁶¹ C-154/15., C-307/15. és C-308/15. sz. Gutierrez Naranjo és társai egyesített ítélet 69-70. pont

¹⁶² C-698/18. sz. SC Raiffeisen Bank SA és a C-699/18. sz. BRD Groupe Sociéte Générale SA ügy (2020. április 22-én még folyamatban)

irányuló, egyéni eljárás keretében benyújtott kérelmekre, valamint az Irányelv 7. cikke (2) bekezdésének értelmében vett megszüntetésére irányuló eljárásokra is.¹⁶³

7. A hivatalbóli értékelés

A hivatalból történő vizsgálat a tagállami bíróságok proaktív és a felek előterjesztéseitől független¹⁶⁴ beavatkozását jelenti az következők szerint:

- az adott szerződési feltétel tisztességtelen szerződési feltételnek minősül-e, és
- az adott feltétel tisztességtelen jellegének megállapításából eredő következmények, annak biztosítása érdekében, hogy az adott feltétel nem köti a fogyasztót. A nemzeti bíróságok csak abban az esetben alkalmazhatják a tisztességtelen szerződési feltételeket, ha a jogairól tájékoztatott fogyasztó kivételesen ellenzi a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásának mellőzését.¹⁶⁵

A hivatalból történő vizsgálat kötelezettsége azt is a tagállami bírák kötelezettségévé teszi, hogy ex officio ideiglenes intézkedéseket rendeljenek el, ha a jogorvoslat tényleges érvényesülésének elve ezt indokoltá teszi, és jelentős kockázata áll fenn annak, hogy a fogyasztó nem kérelmez ideiglenes intézkedést.¹⁶⁶

¹⁶³ A Bizottság közleménye 2019. im. 77. o.

¹⁶⁴ C-497/13. sz. Froukje Faber ítélet 46-48. pont

¹⁶⁵ C-488/11. sz. Asbeek Brusse ítélet 49. pont

¹⁶⁶ C-568/14-C-570/14. sz. Ismael Fernández Oliva egyesített ítéletek

A nemzeti bírakat tájékoztatási kötelezettség is terheli a szerződési feltétel hivatalból végzett értékelésének eredményeiről és annak következményeiről, hogy meg lehessen hallgatni a feleket a körben.¹⁶⁷

7.1 A hivatalbóli vizsgálat lépései

A tagállami bíróságoknak tehát a tisztességtelen jelleg megállapításához minden előfeltételt meg kell vizsgálniuk,¹⁶⁸ különösen az alábbiakat:

1. a szerződési feltételek az irányelv hatálya alá tartoznak-e, ami szükségessé teszi, hogy
 - a szerződés eladó vagy szolgáltató és fogyasztó között jött létre,
 - az adott feltételt nem tárgyalták meg egyedileg,
 - az adott feltétel nem az 1. cikk (2) bekezdésének értelmében vett kötelező szabályokat tükrözi;
2. a szerződési feltétel a 4. cikk (2) bekezdésének hatálya alá tartozik-e, amennyiben igen, úgy eleget tesz-e az átláthatósági követelményeknek;
3. a szerződési feltétel tisztességtelen jellegű-e, azaz a jóhiszeműség követelményével ellentétesen jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a felek jogaiban és kötelezettségeiben a fogyasztó kárára, ideértve az átláthatóság esetleges hiányát is, vagy adott esetben megegyezik-e egy fekete vagy szürke listán szereplő feltétellel.¹⁶⁹

¹⁶⁷ C-243/08. sz. Pannon GSM ítélet, a C-472/11. sz. Banif Plus Bank ítélet 29-35. pont, a C-488/11. sz. Asbeek Brusse ítélet és a C-119/15. sz. Biuro podróży „Partner” ítélet 22-47. pont

¹⁶⁸ C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lízing ítélet 49. ponttól kezdődően

¹⁶⁹ A Bizottság közleménye 2019. im. 79. o.

8. A jogi és ténybeli elemek rendelkezésre állása

A tisztességtelen szerződési feltételek hivatalbóli vizsgálata során gondot okozhat az is, hogy nem áll rendelkezésére minden olyan ténybeli és jogi elem, amelyek alapján megalapozott döntést hozhatna a tagállami bíróság. Az EuB több döntésében olyan kifejezéseket alkalmaz, mint az „amennyiben rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek”.¹⁷⁰

Ugyanakkor a EuB világossá tette, hogy az ex officio vizsgálat proaktív megközelítést jelent a szerződési feltételek vizsgálatához szükséges elemekhez való hozzáférés érdekében,¹⁷¹ ami a „bizonyítás folytatása” kifejezés használatából is levezethető:

„[...] a Bíróság [...] megállapította, hogy e bíróságnak hivatalból kell bizonyítást folytatnia annak megállapítása érdekében, hogy az eladó vagy szolgáltató és a fogyasztó közötti szerződés részét képező feltétel az irányelv hatálya alá tartozik-e, és amennyiben igen, hivatalból kell értékelnie az ilyen feltétel esetlegesen tisztességtelen jellegét [...]”¹⁷²

A fogyasztói szerződés kapcsán szükséges bizonyítási kötelezettségről már a fogyasztóról szóló fejezetben említést tettem.

Ugyanígy, ha vannak arra utaló jelek, hogy egy követelés egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételekre alapul, azonban nem áll rendelkezésre azonnal az ilyen vizsgálat elvégzéséhez szükséges valamennyi elem, akkor a szükséges felvilágosítás és a bizonyítékok benyújtása érdekében a tagállami bíróságoknak fel kell vetniük ezt a kérdést a feleknek. A

¹⁷⁰ Például a C-176/17. sz. Profi Credit Polska ítélet 42. pont

¹⁷¹ C-497/13. sz. Froukje Faber ítélet 46-48. pont

¹⁷² C-137/08. sz. VB Pénzügyi Lízing ítélet 56. pont

kötelező tájékoztatók vonatkozásában a bíróságoknak meg kell vizsgálniuk, hogy a fogyasztónak biztosították-e a szükséges tájékoztatást.¹⁷³

Az EuB megállapította, hogy nincs összhangban az Irányelv 7. cikkének (1) bekezdésével az, amikor egy fizetési meghagyást a szerződési feltételek hivatalból indított előzetes vizsgálatának hiányában úgy bocsátanak ki, hogy jelentős annak a kockázata, hogy a fogyasztók nem élnek ellentmondással a fizetési meghagyással szemben.¹⁷⁴ A meglepő ítélet annak ellenére született, hogy az EuB tudatában volt annak, hogy a vonatkozó eljárási szabályok értelmében a tagállami bíróságoknak rendszerint nincs hozzáférésük a vizsgálatához szükséges jogi és ténybeli elemekhez.¹⁷⁵

Tehát ha az Irányelv ex officio vizsgálatot ír elő, akkor a tagállami bíróságokat - a tagállami szabályok közösségi joggal való összevetése során, vagy ha ez lehetetlen, akkor az ellentétes tagállami szabályok hatályon kívül helyezésével - kötelezni kell a hivatalból indított vizsgálatához szükséges elemek bekérésére.¹⁷⁶

¹⁷³ C-119/17. sz. Lupean ítélet 23. pont

¹⁷⁴ C-176/17. sz. Profi Credit Polska ítélet 69. és 70. pont

¹⁷⁵ C-632/17. sz. PKO ítélet 37. és 38. pont

¹⁷⁶ A Bizottság közleménye 2019. im. 82. o.

VII. ÖSSZEGRÉS

Az Irányelv által bevezetett, a nemzeti bíróságok számára kötelezővé tett hivatalbóli értékelési kötelezettség olyan közjogias ellenőrző feladatot rótt a polgári bírákra, ami teljességgel ellentétes mindennel, amit korábban ítélkezésük keretében tenniük kellett. A kérelemhez kötöttség elve nemcsak egy törvényhely, hanem eljárásjogi alapelv, ami teljes egészében áthatja a magánjogot, különösen a szerződési jogot. A szisztémás problémát azonban nem kizárólag ez adja.

Valamennyi tagállamra jellemző, hogy az Irányelv átültetése a lehető legminimálisabb módon történt, aminek oka, hogy a nemzeti jogalkotó és a dogmatikusok is rendszeridegen elemként tekintettek az uniós jogra: minél csekélyebb az implementáció, annál kisebb az általa okozott sérelem. Ez a fajta átültetés viszont olyan tétovázó joghézagokat teremtett a tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatában, hogy a jogalkalmazónak azt kénytelen-kelletlen ki kellett töltenie, különösen az egyre súlyosabban rájuk nehezedő, a devizahitel problémák által generált társadalmi nyomás hatására. Ez különösen a Magyarországhoz hasonló államokban jelentett problémát, ahol a jogalkalmazó jogalakító szerepe csekély. Ezek a bíróságok egyre növekvő számban fordultak a Bírósághoz, hogy a minimális átültetés áthidalásában iránymutatást kapjanak. Ez a folyamat azonban szükségszerűen szétfeszítette a bírói jogalakítás kereteit, mind tagállami, mind az Unió szintjén. További probléma, hogy a Közösség nem rendelkezik hatáskörrel a magánjogi jogalkotásra. Az EuB nagyszámú értelmezése azonban lényegében precedens jogot teremt, ahol a jogértelmezés által kiváltott jogalakítás olyan mértékű, hogy az már lassan jogalkotásnak nevezhető, demokratikus alapok nélkül.

Ennek hatására a Bíróság további innovatív megoldásokhoz nyúlt, mint a tanulmány tárgyát képező hivatalbóliság elve, vagy a Simmenthal ítélet megerősítése, amelyben a nemzeti bíróságokat azzal ruházta fel, hogy „saját hatáskörüknél fogva” kell eltekinteniük a közösségi

joggal ellentétes tagállami regulák alkalmazásától. (Ezzel az ítélettel kapcsolatban megjegyzem, hogy a szerző által megkérdezett magyar bírák mindegyike ózdkodott attól, hogy egyszerűen „félretegyen” egy hazai jogszabályi rendelkezést, „csupán” e felhatalmazás alapján.)

A fogyasztóvédelmi szerepűnek szánt viszonylag perifériás jogterület olyan jogelméleti bonyodalmakat okozott, ami az európai magánjog egyik próbakövévé is tette. Az Irányelv keltette jogi értelmezések rámutatattak arra, hogy egy egységes európai kódex kialakulása még nagyon messze van, ha egyáltalán efelé tartunk.

Álláspontom szerint a fogyasztóval szembeni tisztességtelen szerződési feltétel bírósági rendezése egy hibrid jogot hozott létre, amely ügyekben az eljáró bíró egyszerre lesz hatósági ellenőr és alkotmánybíró. Előbbi a hivatalbóli eljárás és az azzal járó „nyomozási” feladatokból, utóbbi pedig az előbb idézett Simmenthal ítéletből levezetett jogszabályokkal szemben alkalmazandó „kasszációs” jogkörből adódik.

Végezetül, bár gyakorlati problémának tűnhet, de elterjedtsége miatt több szerző szerint is rendszerszintűnek tekinthetjük, hogy a magyar bírák jelentős Uniós jogismereti hiányban szenvednek.¹⁷⁷ Ennek oka egyrészt, hogy a tapasztalt bírák korábban nem találkoztak az EU jogával, másrészt az közösség joga erősen precedens jellegű, aminek tanulmányozása egészen másféle módon történik, mint ahogy a magyar jogász társadalom ahhoz hozzászókkott. Harmadrészt a legtöbb magyar jogalkalmazó joggal reméli, hogy az Európai Unió jogát a hazai jogalkotó megfelelően beépíti a hazai jogrendszerbe.

¹⁷⁷ Például Varga Zsófia: 2017. im. 3.1. fejezet; Jogkódexből letöltve: 2020. április 23.

A fogyasztóvédelem karavánja azonban továbbra is halad, de a bevezetőben említett gordiuszi csomó továbbra is várja Alexandrosz kardját. A szerző álláspontja szerint a hivatalbóliság elve olyan mértékben idegen a polgári jogtól, hogy a fogyasztóvédelem akár a munkajog sorsára is juthat, vagyis az sem kizárt, hogy külön kódexben való megjelenése oldaná fel egyedül a közösségi és a nemzeti jog közötti rendszerszintű feszültségeket.

„Ne legyetek igazságtalanok az ítékezésben, a hosszmérték, a súlymérték és az űrmérték
használatában”

(Leviták könyve 19,35)

VIII. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Eörsi Gyula: Összehasonlító polgári jog: jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975. 632 p.
- Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007. 285 p.
- Gombos Katalin: Tagállami eljárási autonómia - az elv korlátokkal és kérdőjelekkel; Európai Tükör 2019/3. 35-50 p.
- Hajnal Zsolt: A fogyasztói jogok egységes európai szabályozásának lehetséges irányai; Doktori értekezés, Debrecen, 2013. 251 p.
- Hans-Wolfgang, Miklitz & Norbert Reich: The Court and Sleeping Beauty: The Revival of the Unfair Contract Terms Directive (UCTD) Common Market Law Review. 51. 2014. 771-808. p.
- Józson Mónika: A tisztességtelen szerződési feltételek uniós jogi szabályozásának jogdogmatikai és jogpolitikai kérdései; Magyar Jog 2018. 2. szám 74-85. p.
- Juhász Krisztina: A tisztességtelen szerződési feltételek hivatalbóli vizsgálata. Eljárásjogi Szemle, 2018/2. szám 40-66. p.
- Kecskés László: Európa-jogi tapasztalatok az állam jogszabályalkotással okozott károkért való felelősségének megalapozásához. Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/4.
- Kengyel Miklós-Harsági Viktória: Európai polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 610 p.
- Lábady Tamás: A magánjog általános tana; Szent István Társulat. Budapest, 2013. 258 p.
- Muzsalyi Róbert: A joggyakorlat dilemmái a szerződési feltételek tisztességtelenségének vizsgálatánál. Európai Jog 16. évf. 6. szám, 19-31. p.
- Szabó Marcel-Láncos Petra Lea-Gyenyey Laura: Az Európai Unió jogi fundamentumai; Szent István Társulat, Budapest, 2014. 334 p.

- Szabó Péter: A fogyasztó fogalma és a fogyasztói szerződés értékelésének egyes kérdései az EuB néhány újabb döntése tükrében. Európai Jog 2017/1. 1-6. p.
- Vékás Lajos: Az európai közösségi magánjog sajátos alanyáról: a fogyasztó fogalmáról. Európai Jog 2002/5. 3-13. p.

IX. INTERNETES FORRÁSOK

- Barabás Gergely - Baranyi Bertold - Fazekas Marianna (szerk.): Kommentár az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényhez; Jogkódexből letöltve: 2020. április 7.
- Varga Zsófia: Az Eu-jog alkalmazása - Kézikönyv gyakorló jogászoknak; Wolters-Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. Jogkódexből letöltve: 2020. április 8.

X. FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK JEGYZÉKE

- A Tanács 93/13/EGK (1993. április 5.) irányelve a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről
- A belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló (2005. május 11.) 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv
- Az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 85/577. irányelv
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
- A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 93/13/EGK tanácsi irányelv értelmezésére és alkalmazására vonatkozó iránymutatásról. A Bizottság közleménye. 2019. május 31.
- BH 2000.554.
- BH2016. 89.
- 2/2011. számú Pk. vélemény A fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről.
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-26/62. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-6/64. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-57/65. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-45/76. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-106/77. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-150/77. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-14/83 sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-106/89. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-213/89. sz. ügyben

- Az Európai Unió Bíróságának egyesített ítélete a C-430/93. és C-431/93. sz. ügyekben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-261/95. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-269/95. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-45/96. sz. Dietzinger ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának egyesített ítélete a C-240/98. és a C-244/98. sz. ügyekben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-258/98. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-144/99. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-226/99. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-255/00. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-237/02. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-168/05. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának egyesített ítélete a C-222/05 és C-225/05. sz. ügyekben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-432/05 sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-40/08. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-137/08. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-243/08. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-484/08. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-76/10. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-472/10. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-618/10. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-92/11. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-397/11. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-472/11. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-488/11. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-226/12. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-26/13. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-34/13. sz. ügyben

- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-143/13. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-497/13. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-567/13. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-8/14. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-32/14. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-49/14. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-110/14. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-348/14. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-377/14. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-421/14. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-568/14-C-570/14. sz. egyesített ügyekben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-74/15. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-119/15. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-154/15., C-307/15. és C-308/15. sz. egyesített ügyekben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-191/15. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-534/15. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának egyesített ítélete a C-96/16 és C-94/17. sz. ügyekben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-147/16. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-186/16. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-535/16. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-51/17. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-118/17. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-119/17. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-176/17. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-448/17. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-590/17. sz. ügyben

- Az Európai Unió Bíróságának C-621/17. sz. (2020. április 16-án még folyamatban lévő) ügyben Hogan főtanácsnok indítványa
- Az Európai Unió Bíróságának ítélete a C-266/18. sz. ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának C-698/18. és a C-699/18. sz. (2020. április 22-én még folyamatban lévő) ügyben
- Az Európai Unió Bíróságának C-829/18. sz. (2020. április 16-án még folyamatban lévő) ügye
- Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ)
- Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. (Lisszaboni Szerződés)
- Pedro Cruz Villalón főtanácsnok indítványa a C-110/14. sz. Costea ügyben
- Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ)
- Kúria ítélete a Gfv. VII. 30.241/2015/4. sz. ügyben
- Debreceni Ítéltábla ítélete a 20.205/2015/4. sz. ügyben
- Fővárosi Ítéltábla ítélete a 10.Gf.40.482/2014/3. sz. ügyben

XI. MELLÉKLET

A TANÁCS 1993. április 5-i 93/13/EGK IRÁNYELVE

a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről *

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK TANÁCSA,

tekintettel az Európai Közösséget létrehozó Szerződésre, és különösen annak 100A. cikkére,

tekintettel a Bizottság javaslatára * ,

az Európai Parlamenttel együttműködve * ,

tekintettel a Gazdasági és Szociális Bizottság véleményére * ,

mivel a belső piac 1992. december 31-ig történő fokozatos létrehozását célzó intézkedéseket kell elfogadni; mivel a belső piac egy olyan, belső határok nélküli térség, amelyen belül biztosított az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgása;

mivel a tagállamoknak az egyrészt az áruk eladója vagy szolgáltatások nyújtója, másrészt a fogyasztó között kötött szerződések feltételeire vonatkozó jogszabályai számos eltérést mutatnak, ami azt eredményezi, hogy az áruk eladásának és szolgáltatások nyújtásának nemzeti piaci különböznek egymástól, és torzulások adódhatnak az eladók és a szolgáltatók közötti versenyben, különösen akkor, amikor más tagállamban értékesítenek, illetve nyújtanak szolgáltatást;

mivel különösen a tagállamoknak a fogyasztókkal kötött szerződésben alkalmazott tisztességtelen feltételekre vonatkozó jogszabályai feltűnő eltéréseket mutatnak;

mivel a tagállamok feladata annak biztosítása, hogy a fogyasztókkal kötött szerződések ne tartalmazzanak tisztességtelen feltételeket;

mivel általában a fogyasztók nem ismerik azokat a jogszabályokat, amelyek saját országukon kívüli tagállamokban az áruk értékesítésére és szolgáltatások nyújtására vonatkozó szerződéseket szabályozzák; mivel ezen ismeretek hiánya visszatarthatja a fogyasztókat attól, hogy közvetlenül egy másik tagállamban szerezzenek be árukat és vegyenek igénybe szolgáltatásokat;

mivel a belső piac létrehozásának megkönnyítése érdekében, valamint az állampolgárok fogyasztóként történő megóvása érdekében, amikor nem a saját országuk, hanem más tagállamok jogszabályai által szabályozott szerződésekkel szereznek be árukat vagy vesznek igénybe szolgáltatásokat, lényeges hogy e szerződésekből töröljék a tisztességtelen feltételeket;

mivel ez az áruk eladóit és a szolgáltatások nyújtóit segíteni fogja áruértékesítési és szolgáltatásnyújtási tevékenységükben mind a saját országukban, mind a belső piac egészében; mivel ez serkentőleg hat a versenyre és ennek megfelelően növeli a Közösség állampolgárai mint fogyasztók rendelkezésére álló választékot;

mivel a Közösség két programja, nevezetesen a fogyasztóvédelemmel és a fogyasztók tájékoztatásával kapcsolatos program * kiemelte a fogyasztóvédelem fontosságát a szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételek vonatkozásában; mivel ezt a védelmet vagy a Közösség szintjén összehangolt, vagy közvetlenül a Közösség szintjén hozott törvényi és rendeleti rendelkezéseknek kell biztosítaniuk;

mivel az e két programban „A fogyasztók gazdasági érdekeinek védelme” címszó alatt megállapított elv szerint az áruk megvásárlóit és szolgáltatások igénybevevőit meg kell védeni attól, hogy az eladó vagy a szolgáltató visszaéljen hatalmával, és különösen az egyoldalú szabványszerződésekkel, valamint az alapvető fogyasztói jogoknak a szerződésekből való tisztességtelen kizárásával szemben kell megvédeni őket;

mivel a fogyasztók hatékonyabb védelme a tisztességtelen feltételekre vonatkozó egységes jogszabályok elfogadásával érhető el; mivel e jogszabályokat az eladók és szolgáltatók, valamint a fogyasztók közötti valamennyi szerződésre alkalmazni kell; mivel ennél fogva a munkavállalási szerződéseket, az öröklési jog, a családi jog, valamint a gazdasági társaságok létrehozásával és létesítő okiratával kapcsolatos szerződéseket ki kell zárni ennek az irányelvnek a hatályából;

mivel a fogyasztónak egyenértékű védelemben kell részesülnie akár szóban, akár írásban kötötték meg a szerződést, függetlenül attól, hogy az utóbbi esetben a szerződési feltételeket egy vagy több irat tartalmazza;

mivel ugyanakkor a tagállamok nemzeti jogszabályainak jelenlegi állapotában csak egy részleges harmonizáció tervezhető; mivel ez az irányelv csak a kifejezetten nem egyedi szerződési feltételekkel foglalkozik; mivel a tagállamok számára meg kell hagyni azt a lehetőséget, hogy a Szerződés rendelkezéseinek tiszteletben tartásával saját nemzeti jogszabályaikban az ebben az irányelvben előírtaknál szigorúbb rendelkezésekkel biztosítsanak magasabb szintű védelmet a fogyasztóknak;

mivel a tagállamoknak azok a törvényi vagy rendeleti rendelkezései, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatározzák a fogyasztói szerződések feltételeit, vélhetően nem tartalmazzak tisztességtelen feltételeket; mivel ezért nem tűnik szükségesnek, hogy alárendeljék ennek az irányelvnek azokat a feltételeket, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti

rendeleteket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy a Közösség aláíró felei; mivel ebben a vonatkozásban az 1. cikk (2) bekezdésében szereplő „kötelező törvényi vagy rendeleti rendelkezések” kifejezés azokat a szabályokat is lefedi, amelyeket a jogszabály szerint akkor kell alkalmazni a szerződő felek között, ha ők másban nem állapodtak meg;

mivel a tagállamoknak ugyanakkor gondoskodniuk kell arról, hogy a szerződések ne tartalmazhassanak tisztességtelen feltételeket, mert ezt az irányelvet kell alkalmazni a közszolgáltatás jellegű üzleti tevékenységekre is;

mivel szükséges, hogy általános jelleggel rögzítsék azokat az ismérveket, amelyek alapján megítélik, hogy tisztességtelenek-e a szerződési feltételek;

mivel a szerződési feltételek tisztességtelen jellegének a rögzített általános ismérvek alapján történő megítélését, különösen a felhasználók közötti szolidaritást figyelembe vevő közszolgáltatási értékesítési és szolgáltatási tevékenységekben ki kell egészíteni a különféle érintett érdekeltségek átfogó kiértékelését biztosító eszközökkel; mivel ez a jóhiszeműség követelményét valósítja meg; mivel a jóhiszeműség megítélésében különös figyelmet fordítanak a szerződő felek alkupozíciójának erősségére, arra, hogy ösztönözték-e valamilyen módon a fogyasztót a feltétel elfogadására, és hogy az árut vagy szolgáltatást a fogyasztó külön megrendelésére bocsátották-e a fogyasztó rendelkezésére; mivel a jóhiszeműséggel kapcsolatosan támasztott elvárást az eladó vagy a szolgáltató kielégíti, ha a másik féllel szemben, akinek törvényes érdekeit szem előtt kell tartania, méltányosan és tisztességesen jár el;

mivel ennek az irányelvnek az alkalmazásában a csatolt mellékletben felsorolt feltételek csak jelzés értékűnek tekinthetők és az irányelv minimális jellege miatt ezeknek a feltételeknek a körét a tagállamok bővíthetik vagy szűkíthetik saját nemzeti jogalkotásukban;

mivel az áruk és szolgáltatások természetének befolyásolnia kell a szerződési feltételek tisztességtelen jellegének megítélését;

mivel ennek az irányelvnek az alkalmazásában a tisztességtelen jelleg megítélésének nem kell kiterjednie a szerződés elsődleges tárgyát képező, sem pedig a szállított áruk vagy nyújtott szolgáltatások ár/minőség viszonyát meghatározó feltételekre; mivel a szerződés elsődleges tárgyát képező és a szállított áruk vagy nyújtott szolgáltatások ár/minőség viszonyát meghatározó feltételeket mindezek ellenére figyelembe lehet venni egyéb feltételek tisztességes jellegének megítélésénél; mivel ebből következik többek között, hogy a biztosítási szerződésekben a biztosított kockázatot és a biztosító felelősségét egyértelműen meghatározó vagy körülíró feltételek nem vethetők alá ilyen megítélésnek, ha ezeket a korlátozásokat figyelembe veszik a fogyasztó által fizetendő biztosítási díj kiszámításánál;

mivel a szerződéseket egyszerű, érthető nyelven kell megfogalmazni; mivel a fogyasztó számára lehetőséget kell biztosítani, hogy megismerhesse az összes feltételt; és mivel kétség esetén a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezést kell irányadónak elfogadni;

mivel a tagállamok kötelesek gondoskodni arról, hogy ne alkalmazzanak tisztességtelen feltételeket az eladó vagy a szolgáltató fogyasztóval kötött szerződéseiben, de ha a szerződés mégis tartalmaz ilyen feltételeket, akkor azok ne legyenek kötelező érvényűek a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is kötelezi a feleket;

mivel bizonyos esetekben fennáll annak a veszélye, hogy megfosztják a fogyasztót az ezen irányelv által biztosított védelemtől, ha nem tagállam jogát jelölik ki a szerződésre alkalmazandó jogként; mivel ebből következően e veszély elhárítása céljából megfelelő rendelkezéseket kell foglalni ebbe az irányelvbe;

mivel azoknak a személyeknek vagy szervezeteknek, amelyeknek valamely tagállam jogszabályai szerint jogos érdekükben áll a fogyasztók védelme, eljárásindítási lehetőséggel kell rendelkezniük - akár bíróság előtt a megfelelő peres eljárások megindítására, akár a panaszok eldöntésére hatáskörrel rendelkező közigazgatási szerv előtt - olyan szerződési feltételek, különösen a tisztességtelen feltételek alkalmazása ellen, amelyeket a fogyasztókkal kötendő szerződésekben történő általános használatra dolgoztak ki; mivel azonban ez a lehetőség nem jár együtt az egyes gazdasági ágazatokban alkalmazott általános feltételek előzetes ellenőrzésével;

mivel a tagállamok bíróságainak és közigazgatási szerveinek megfelelő és hatékony eszközökkel kell rendelkezniük ahhoz, hogy megszüntessék a fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását;

ELFOGADTA EZT AZ IRÁNYELVET:

1. cikk

(1) Ennek az irányelvnek az a célja, hogy közelítse a tagállamoknak az eladó vagy szolgáltató és fogyasztó között kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseit.

(2) Azok a feltételek, amelyek kötelező érvényű törvényi vagy rendeleti rendelkezéseket, valamint olyan nemzetközi egyezmények alapelveit vagy rendelkezéseit tükrözik, amely egyezményeknek a tagállamok vagy a Közösség aláíró, különösen a fuvarozás területén, nem tartoznak az ebben az irányelvben előírt rendelkezések hatálya alá.

2. cikk

Ennek az irányelvnek az alkalmazásában:

- a) „tiszteességtelen feltételek”: a 3. cikkben meghatározott szerződési feltételek;
- b) „fogyasztó”: minden olyan természetes személy, aki az ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében olyan célból jár el, amely kívül esik saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körén;
- c) „eladó vagy szolgáltató”: minden olyan természetes vagy jogi személy, aki vagy amely az ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződések keretében saját szakmája, üzleti tevékenysége vagy foglalkozása körében cselekszik, függetlenül attól, hogy az köz- vagy magánjellegű.

3. cikk

(1) Egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel abban az esetben tekintendő tisztességtelen feltételnek, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben jelentős egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára.

(2) Egy szerződési feltétel minden olyan esetben egyedileg meg nem tárgyalt feltételnek tekintendő, ha azt már előzetesen megfogalmazták és ezért a fogyasztó nem tudta annak tartalmát befolyásolni, különösen az előzetesen kidolgozott szabványszerződések esetében.

Az a tény, hogy egy feltétel bizonyos elemeit vagy egy kiragadott feltételt egyedileg megtárgyaltak, nem zárja ki ennek a cikknek az alkalmazhatóságát a szerződés többi részére, ha a szerződés átfogó megítélése arra enged következtetni, hogy a szerződés mégis csak egy előre kidolgozott szabványszerződés.

Olyan esetekben, amikor egy eladó vagy szolgáltató arra hivatkozik, hogy egy szabványfeltételt egyedileg megtárgyaltak, ennek bizonyítása az eladót vagy szolgáltatót terheli.

(3) A melléklet tartalmazza azoknak a feltételeknek a jelzésszerű és nem teljes felsorolását, amelyek tisztességtelennek tekinthetők.

4. cikk

(1) A 7. cikk sérelme nélkül, egy szerződési feltétel tisztességtelen jellegét azon áruk vagy szolgáltatások természetének a figyelembevételével kell megítélni, amelyekre vonatkozóan a szerződést kötötték, és hivatkozással a szerződés megkötésének időpontjában az akkor fennálló összes körülményre, amely a szerződés megkötését kísérte, valamint a szerződés minden egyéb feltételére, vagy egy olyan másik szerződés feltételeire, amelytől e szerződés függ.

(2) A feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik sem a szerződés elsődleges tárgyának a meghatározására, sem pedig az ár vagy díjazás megfelelésére az ellenértékként szállított áruval vagy nyújtott szolgáltatással, amennyiben ezek a feltételek világosak és érthetőek.

5. cikk

Olyan szerződések esetében, amelyekben a fogyasztónak ajánlott valamennyi feltétel, vagy a feltételek némelyike írásban szerepel, ezeknek a feltételeknek világosnak és érthetőnek kell lenniük. Ha egy feltétel értelme kétséges, akkor a fogyasztó számára legkedvezőbb értelmezés az irányadó. Ez az értelmezési szabály nem alkalmazandó a 7. cikk (2) bekezdésében említett eljárások vonatkozásában.

6. cikk

(1) A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.

(2) A tagállamok a szükséges intézkedések megtételével gondoskodnak arról, hogy ha a szerződés szoros kapcsolatban áll a tagállamok területével, a fogyasztó ne veszítse el az ezen irányelv által biztosított védelmet annak következtében, hogy nem tagállam jogát jelölik ki a szerződésre alkalmazandó jogként.

7. cikk

(1) A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.

(2) Az (1) bekezdésben említett eszközök olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek lehetővé teszik, hogy a nemzeti fogyasztóvédelmi jogszabályok szerint jogos érdekekkel rendelkező személyek vagy szervezetek eljárást kezdeményezzenek a vonatkozó nemzeti jogszabály értelmében bíróság vagy illetékes közigazgatási hatóság előtt annak megítélésére, hogy a fogyasztókkal kötendő szerződésekben általános használatra kidolgozott szerződési feltételek tisztességtelenek-e, valamint megfelelő és hatékony eszközökkel élnek azért, hogy megszüntessék az ilyen feltételek alkalmazását.

(3) A saját nemzeti jogszabályok tiszteletben tartásával a (2) bekezdésben említett jogorvoslati eljárások elkülönítve vagy együttesen indíthatók az ellen az azonos gazdasági ágazathoz tartozó több eladó és szolgáltató, illetve szakmai szövetségük ellen, akik illetve amelyek azonos általános szerződési feltételeket vagy hasonló feltételeket használnak, vagy azok használatát javasolják.

8. cikk

A tagállamok az ezen irányelv által szabályozott területen elfogadhatnak vagy hatályban tarthatnak a Szerződéssel összhangban lévő szigorúbb rendelkezéseket annak érdekében, hogy a fogyasztóknak magasabb szintű védelmet biztosítsanak.

8a. cikk *

(1) Amennyiben egy tagállam a 8. cikkel összhangban rendelkezéseket fogad el, arról, valamint annak minden későbbi változásáról tájékoztatja a Bizottságot, így különösen, ha az említett rendelkezések:

- a tisztességtelenség vizsgálatát kiterjesztik az egyedi tárgyalások tárgyát képező szerződési feltételekre és az ár vagy díjazás megfelelőségére, vagy
- a tisztességtelenség tekintendő szerződési feltételek felsorolását tartalmazzák.

(2) A Bizottság az (1) bekezdésben említett tájékoztatást a fogyasztó és a kereskedő számára - többek között az e célra létrehozott és fenntartott internetes honlapon keresztül - könnyen hozzáférhetővé teszi.

(3) A Bizottság az (1) bekezdésben előírt tájékoztatást továbbítja a többi tagállamnak és az Európai Parlamentnek. A Bizottság konzultációt folytat az érdekelt felekkel az említett tájékoztatás tekintetében.

8b. cikk *

(1) A tagállamok megállapítják az ezen irányelv alapján elfogadott nemzeti rendelkezések megsértése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó szabályokat, és meghoznak minden szükséges intézkedést ezek végrehajtására. Az előírt szankcióknak hatékonyak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük.

(2) A tagállamok az ilyen szankciókat olyan helyzetekre korlátozhatják, amikor a szerződéses feltételek a nemzeti jogban minden körülmények között kifejezetten tisztességtelennek minősülnek, vagy amikor egy eladó vagy szolgáltató továbbra is olyan szerződéses feltételeket alkalmaz, amelyekről egy a 7. cikk (2) bekezdésével összhangban hozott jogerős határozat megállapította, hogy tisztességtelenek.

(3) A tagállamok biztosítják, hogy a szankciók kiszabása esetén adott esetben figyelembe veszik az alábbi indikatív, nem kimerítő jellegű feltételeket:

a) a jogsértés jellege, súlya, mértéke és időtartama;

b) az eladó vagy szolgáltató által tett intézkedések, amelyek a fogyasztók által elszenvedett kár csökkentésére vagy orvoslására irányulnak;

c) az eladó vagy szolgáltató által korábban elkövetett bármely jogsértés;

d) az eladó vagy szolgáltató által a jogsértés révén elért pénzügyi előnyök vagy elkerült veszteségek, amennyiben a vonatkozó adatok rendelkezésre állnak;

e) az eladó vagy szolgáltatóra az ugyanazon jogsértésért más tagállamokban kiszabott szankciók a határokon átnyúló esetekben, amikor az ilyen szankciókra vonatkozó információk az (EU) 2017/2394 európai parlamenti és tanácsi rendelet * által létrehozott mechanizmuson keresztül elérhetők;

f) az eset körülményeire alkalmazható minden egyéb súlyosító vagy enyhítő tényezők.

(4) E cikk (2) bekezdésének sérelme nélkül a tagállamok biztosítják, hogy ha az (EU) 2017/2394 rendelet 21. cikkének megfelelően szankciók kiszabására kerül sor, akkor azok magukban foglalják a pénzbírságok adminisztratív eljárások révén történő kiszabásának vagy a pénzbírság kiszabására irányuló jogi eljárások megindításának lehetőségét, vagy mindkettőt, azzal, hogy az ilyen pénzbírság maximális összege az eladó vagy szolgáltató által az érintett tagállamban vagy tagállamokban elért árbevétel legalább 4%-ának felel meg.

(5) Olyan esetekben, amikor a (4) bekezdéssel összhangban pénzbírságot kell kiszabni, de az eladó vagy szolgáltató éves árbevételére vonatkozó információ nem áll rendelkezésre, a tagállamok bevezetik a pénzbírság kiszabására vonatkozó lehetőséget, amelynek maximális összege legalább 2 millió EUR.

(6) A tagállamok 2021. november 28-ig értesítik az (1) bekezdésben említett szabályokról és intézkedésekről a Bizottságot, és haladéktalanul bejelentenek a részére minden későbbi, ezeket érintő módosítást.

9. cikk

A Bizottság ennek az irányelvnek az alkalmazásáról legkésőbb a 10. cikk (1) bekezdésében említett időponttól számított öt éven belül jelentést nyújt be az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak.

10. cikk

(1) A tagállamok legkésőbb 1994. december 31-ig hatályba léptetik azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ennek az irányelvnek megfeleljenek. Erről haladéktalanul tájékoztatják a Bizottságot.

Minden 1994. december 31-e után megkötött szerződésre az ebben az irányelvben előírt rendelkezések alkalmazandók.

(2) Amikor a tagállamok elfogadják ezeket a rendelkezéseket, azokban hivatkozni kell erre az irányelvre, vagy azokhoz hivatalos kihirdetésük alkalmával ilyen hivatkozást kell fűzni. A hivatkozás módját a tagállamok határozzák meg.

(3) A tagállamok közlik a Bizottsággal belső joguknak azokat a legfontosabb rendelkezéseit, amelyeket az ezen irányelv által szabályozott területen fogadnak el.

11. cikk

Ennek az irányelvnek a tagállamok a címzettjei.

Kelt Luxembourgban, 1993. április 5-én.

a Tanács részéről

N. HELVEG PETERSEN

az elnök

MELLÉKLET

A 3. cikk (3) bekezdésében említett feltételek

1. Azok a feltételek, amelyek tárgya vagy hatása az, hogy:

a) kizárják vagy korlátozzák az eladó vagy szolgáltató jogi felelősségét a fogyasztó halála vagy testi sérülése esetén, amit az eladó vagy szolgáltató cselekedete vagy mulasztása idézett elő;

b) jogellenesen kizárják vagy korlátozzák a fogyasztó törvényes jogait az eladóval vagy szolgáltatóval, illetve más féllel szemben arra az esetre, ha az eladó vagy szolgáltató valamely szerződéses kötelezettségét egyáltalán nem vagy csak részben vagy hibásan teljesíti, ideértve a beszámítás lehetőségét is az eladót vagy szolgáltatót megillető tartozás kiegyenlítésére;

c) a fogyasztóra nézve kötelező a szerződés, míg az eladó vagy szolgáltató szerződési kötelezettségeinek teljesítése olyan feltételhez kötött, amelynek megvalósítása csak az eladó vagy szolgáltató szándékától függ;

d) engedélyezik az eladó vagy szolgáltató számára a fogyasztó által megfizetett összegek megtartását olyan esetekben, amikor a fogyasztó úgy dönt, hogy nem köt szerződést vagy nem teljesíti a szerződési feltételeket, ugyanakkor nem teszik lehetővé a fogyasztó számára, hogy az eladótól vagy szolgáltatótól ugyanakkora összeget kapjon abban az esetben, ha a szerződést az eladó vagy a szolgáltató mondja fel;

e) a kötelezettségét nem teljesítő fogyasztótól aránytalanul magas összeg megfizetését követelik meg kártérítés címén;

f) engedélyezik az eladó vagy szolgáltató számára, hogy saját belátása szerint felbontsa a szerződést, ugyanakkor ezt a lehetőséget nem biztosítják a fogyasztó számára, illetve engedélyezik az eladó vagy szolgáltató számára a még nem teljesített szolgáltatások ellenértékéeként megfizetett összegek megtartását olyan esetekben, amikor az eladó vagy szolgáltató bontja fel a szerződést;

g) feljogosítják az eladót vagy szolgáltatót a határozatlan idejű szerződés felmondására ésszerű felmondási idő alkalmazása nélkül, kivéve az olyan eseteket, amikor ezt az eladó vagy szolgáltató komoly indokkal teszi;

h) a fogyasztó ellentétes tartalmú nyilatkozatának hiányában az eladó vagy szolgáltató automatikusan meghosszabbít egy határozott időre kötött szerződést, míg ha a fogyasztó nem kívánja meghosszabbítani a szerződést, e szándékának kifejezésre juttatásához a szerződés lejáratához képest túlzottan korai határidőt szabnak meg;

i) a fogyasztót visszavonhatatlanul kötelezik olyan feltételek vonatkozásában, amelyek alapos megismerésére nem volt tényleges lehetősége a szerződés megkötése előtt;

j) feljogosítják az eladót vagy szolgáltatót a szerződési feltételek egyoldalú megváltoztatására a szerződésben feltüntetett és érvényes indok nélkül;

k) feljogosítják az eladót vagy szolgáltatót, hogy a szállítandó áruk vagy nyújtandó szolgáltatások jellemzőit érvényes indok nélkül egyoldalúan megváltoztassa;

l) előírják, hogy az áruk vagy szolgáltatások árának meghatározása a szállítás időpontjában történik, vagy engedélyezik az áru eladójának vagy a szolgáltatás nyújtójának, hogy egyoldalúan megemelje az árakat, mindkét esetben anélkül, hogy ennek megfelelő jogot biztosítanának a fogyasztó számára a szerződés felmondására abban az esetben, ha a megemelt ár lényegesen magasabb annál, mint amiben a szerződés megkötésekor megállapodtak;

m) megadják a jogot az eladó vagy szolgáltató számára annak megállapítására, hogy az áruk vagy szolgáltatások megfelelnek-e a szerződésnek, illetve megadják azt a kizárólagos jogot, hogy a szerződés bármely feltételét az eladó vagy szolgáltató értelmezze;

n) korlátozzák az eladó vagy szolgáltató felelősségét a nevében eljáró képviselők által vállalt kötelezettségek vonatkozásában, illetve az eladó vagy szolgáltató kötelezettségeinek teljesítését sajátos alakiságoknak rendelik alá;

o) kötelezik a fogyasztót kötelezettségei teljesítésére akkor is, amikor az eladó vagy szolgáltató nem teljesíti saját kötelezettségeit;

p) az eladó vagy szolgáltató számára biztosítják a jogot szerződéses jogai és kötelezettségei átruházására, ha ez a fogyasztó hozzájárulása nélkül csökkentheti a fogyasztó számára nyújtott garanciákat;

q) kizárják vagy gátolják a fogyasztó jogainak érvényesítését peres eljárás kezdeményezése vonatkozásában, vagy más jogorvoslati lehetőség igénybe vételében, különösen arra kötelezve a fogyasztót, hogy csak jogszabályi rendelkezések által nem kötött döntőbíróshoz fordulhat, jogtalanul korlátozva a rendelkezésére álló bizonyítékokat, vagy olyan bizonyítási terhet róva a fogyasztóra, amelyet az alkalmazandó jog értelmében rendesen a másik szerződő félnek kellene viselnie.

2. A g), j) és l) pontok hatálya

a) A g) pont nem akadályozza azoknak a feltételeknek az alkalmazását, amelyek révén pénzügyi szolgáltatások nyújtója fenntartja a jogát határozatlan időre kötött szerződés felmondási idő nélküli egyoldalú felmondására, ha erre érvényes indoka van, azzal a kikötéssel, hogy a pénzügyi szolgáltatások nyújtója köteles erről a másik szerződő felet vagy feleket haladéktalanul értesíteni.

b) A j) pont nem akadályozza azoknak a feltételeknek az alkalmazását, amelyek szerint a pénzügyi szolgáltatások nyújtója fenntartja a jogát a fogyasztó által fizetendő vagy öt megillető kamatláb, vagy a pénzügyi szolgáltatások nyújtásáért fizetendő bármilyen más összeg értesítés küldése nélküli megváltoztatására, ha erre érvényes indoka van, azzal a kikötéssel, hogy a pénzügyi szolgáltatások nyújtója köteles erről a másik szerződő felet vagy feleket a lehető legrövidebb időn belül értesíteni, és hogy az utóbbi jogosult a szerződést azonnali hatállyal felmondani.

A j) pont sem akadályozza azoknak a feltételeknek az alkalmazását, amelyek szerint az eladó vagy szolgáltató fenntartja a jogát határozatlan időre szóló szerződés feltételeinek egyoldalú megváltoztatására, azzal a kikötéssel, hogy az eladó vagy szolgáltató köteles erről a másik szerződő felet vagy feleket ésszerű időn belül értesíteni, és hogy az utóbbi jogosult a szerződést azonnali hatállyal felmondani.

c) A g), j) és l) pont nem alkalmazható a következő ügyletekre:

- olyan tranzakciók, amelyek olyan átruházható értékpapírokra, pénzügyi eszközökre és más termékekre vagy szolgáltatásokra vonatkoznak, amelyek ára értéktőzsdei, árindex, vagy pénzügyi árfolyam-ingadozásokhoz kapcsolódik, amelyek alakulására az eladó vagy szolgáltató nem képes befolyást gyakorolni;

- külföldi fizetőeszköz, utazási csekk vagy külföldi fizetőeszközben kiállított nemzetközi pénzesutalvány vételére vagy eladására irányuló szerződések.

d) A j) pont nem akadályozza árindexálási záradékok alkalmazását, amennyiben azok megengedettek és az árváltoztatási módszerről egyértelmű leírás áll rendelkezésre.